

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕСТРАХУВАННЯ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

1.1. Теоретичні засади управління перестрахуванням

Перестрахування є найважливішим сегментом міжнародного ринку страхування. Враховуючи те, що страхова компанія здійснює перестрахування своїх ризиків і приймає чужі ризики як в межах країни базування, так і за кордоном, операції з іноземного перестрахування є зовнішньоекономічною діяльністю страхової компанії [33, с.14].

Перестрахування – це окремий інститут всередині страхування, в якому склалася власна термінологія. Базові теоретичні поняття є спільними як для внутрішнього, так і для іноземного перестрахування. Тому, перш ніж розглянути особливості іноземного перестрахування, необхідно визначитись із економічним змістом та механізмом дії процесу перестрахування, як такого.

Сутність та зміст категорії «перестрахування» в економічній літературі суттєво не змінюється, але існує декілька модифікацій цього поняття. Приведемо декілька з них.

Перестрахування (англ. - reinsurance) — це страхування особливого виду, зміст якого полягає у передачі частини ризику (ризиків) у відповідальність іншому спеціалізованому страховику, тобто перестраховику [34,с.79].

Перестрахування є системою економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризики, передає частину відповідальності по них з урахуванням своїх фінансових можливостей на погоджених умовах іншим страховикам з метою створення збалансованого страхового портфеля, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій [35,с.236].

В Україні перестрахування здійснюється згідно з вимогами та в порядку, встановленими Кабінетом Міністрів України та відповідно до Закону України «Про страхування» [1].

У фаховій літературі етимології слова «перестраховання» приділено значну увагу, тому існують різні підходи до визначення поняття перестраховання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Різні підходи до визначення поняття перестраховання

Джерело	Визначення
Стаття 12 Закону України «Про страхування»	Перестраховання – це страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов’язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований
Дахно І. І.	Перестраховання – це система економічних відносин між страхувальниками, яка дозволяє страховій фірмі, що уклала договір страхування, передати взяті на себе ризики іншим страховим компаніям – перестраховикам
Гінзбург А. І.	Перестраховання є страхуванням одним страховиком на визначених договором умовах ризику виконання всіх або частини своїх зобов’язань перед страхувальником у іншого страховика
Дьячкова Ю. М.	Перестраховання – це особливий вид договірних економічних відносин, у процесі яких страховик (надалі цедент), приймаючи на страхування ризику, визначену частку по них з урахуванням своїх фінансових можливостей з метою забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій передає на погоджених умовах іншим страховикам (перестраховикам)
Бойко А. О.	Перестраховання – це галузь страхування, яка являє собою процес передачі визначеної на основі договору частки відповідальності за прийнятими на страхування ризиками одним страховиком (цедентом) з урахуванням власних фінансових можливостей іншому страховику (цесіонеру), та подальшої (в разі необхідності) передачі відповідальності виконання зобов’язань перестраховиком (ретроцедентом) іншому перестраховику (ретроцесіонеру) з метою забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості, диверсифікації страхового портфеля та рентабельності діяльності учасників даного процесу

Дослідження визначень поняття «перестраховання» свідчить про відсутність єдиного підходу до його трактування. Кожне визначення має спільну основу, яка уточнюється або доповнюється з різних поглядів, однак повністю не розкриває поняття «перестраховання», тому доцільним є

виокремлення визначення, яке, на нашу думку, відображає повною мірою сутність цього поняття. Отже, перестраховання – це самостійна галузь страхового ринку, яка являє собою систему економічних відносин, що дозволяє здійснити передачу страховиком визначеної в договорі частини відповідальності за прийнятими на страхування ризиками, з урахуванням фінансових можливостей, перестраховику для утримання фінансової стійкості, диверсифікації страхового портфеля та забезпечення безбиткової діяльності учасників процесу перестраховання.

Доцільно виокремити ще й економічний та захисний підходи, що дасть змогу всебічно охарактеризувати сутність перестраховання та підкреслить його роль у забезпеченні ефективної діяльності страховика (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні підходи до визначення сутності поняття «перестраховання»

Підходи	Сутність
Управлінський підхід	метод управління ризиками прямого страховика щодо захисту його майнових інтересів, пов'язаних із забезпеченням додаткових гарантій виконання страхових зобов'язань перед страхувальниками за договором страхування
Організаційно-правовий підхід	вид діяльності (бізнесу), відповідно до якого страховик, приймаючи на страхування ризики, частину відповідальності за ними передає іншим страховикам (перестраховикам) на узгоджених умовах з метою компенсації частини страхових виплат, здійснених на користь страхувальників
Юридичний підхід	цивільно–правові відносини, які передбачають обов'язок перестраховика компенсувати частину страхових виплат, здійснених прямим страховиком за договором страхування в разі настання страхового випадку
Економічний підхід	механізм підвищення фінансової стійкості та мінімізації витрат страхової компанії шляхом компенсації частини страхового відшкодування, сплаченого страхувальнику у разі настання страхового випадку, та розширення фінансових можливостей для укладання нових договорів
Захисний підхід	інструмент захисту економіки держави шляхом підвищення надійності та ефективності страхового ринку

З урахуванням вищезазначеного можна дійти висновку, що перестраховання виконує потрійну роль: забезпечує фінансову стабільність страховиків; захищає інтереси споживачів страхових послуг від невиконання або

неналежного виконання страховиками прийнятих на себе зобов'язань; захищає економіку держави загалом, формування надійного ринку страхових послуг.

Страховика, котрий безпосередньо працює зі страхувальниками щодо взяття на себе їхніх ризиків, називають "прямим страховиком", або страховиком, що передає ризики.

Перестраховик — це страховик, котрий надає страхову послугу "прямого страховику". У свою чергу перестраховик може передати частину взятих на себе ризиків іншому страховику і тощо.

Перестраховувальник – це страховик, який взяв на страхування ризик і передав частину його вартості в перестраховування іншому страховику.

Процес передачі ризику називається цедуванням ризику або страхувальною цесією. Страховик, який передає ризик, називається цедентом, а той, що приймає цей ризик, — цесіонарієм. Наступна передача цесіонарієм (частково або повністю) ризику наступному перестраховику називається ретроцесією. Страхове товариство, яке передає третьому учаснику ризик у наступне перестраховування, називається ретроцедентом, а товариство, яке бере на себе ретроцедований ризик, називається ретроцесіонарієм.

За умовами перестраховувальних договорів перестраховувальник повинен систематично висилати перестраховику перелік ризиків, що підпадають під перестраховування. Такий перелік іменується бордеро.

Пріоритет — це власна участь цедента в покритті збитків. Ліміт перестраховального покриття — це максимальна межа відповідальності перестраховика за наслідки одного страхового випадку. Ексцедент – сума ризику, що підлягає перестраховуванню зверх власних вирахувань.

Сліп – у факультативному перестраховуванні документ, який висилається перестраховувальником потенційним перестраховикам, містить основні умови передбачуваного договору перестраховування: характеристику ризику, страхову суму, умови страхування, ставку пермії, власні вирахування тощо.

Схема операцій страхування і перестраховування наведена на рис.1.1.

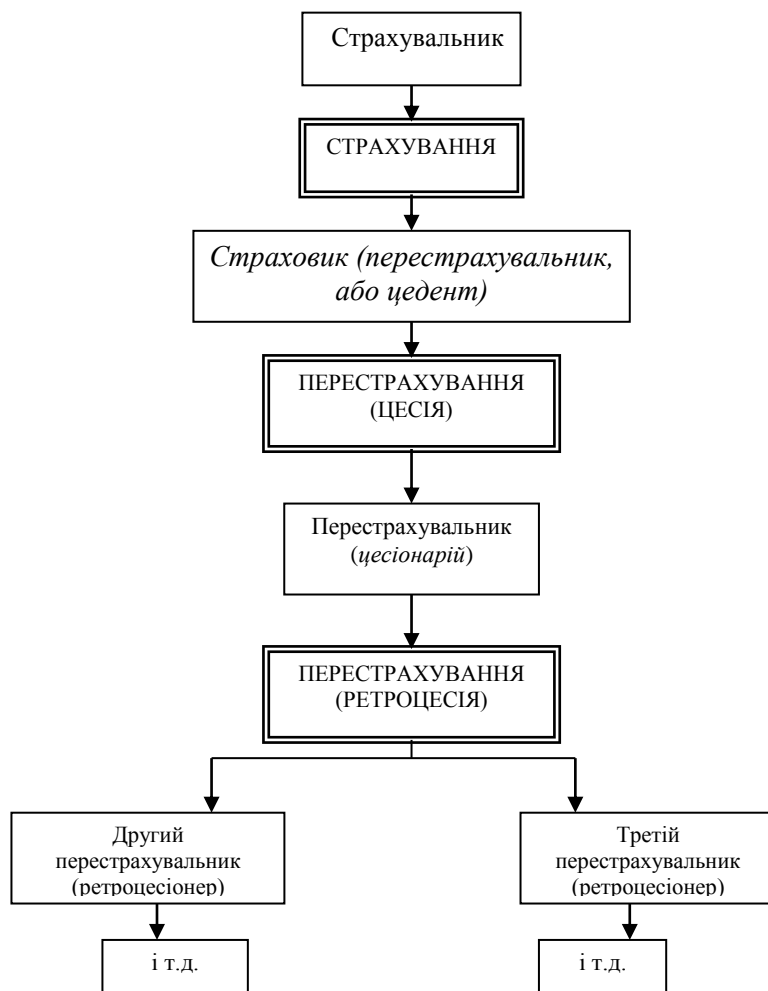

Рис.1.1. Схема перестраховання і ретроцесій [35]

У цесіонарія немає ніяких зобов'язань щодо укладених цедентом договорів страхування. Це означає, що страховик (цедент), котрий уклав договір із перестраховиком (цесіонарієм), залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі. Він навіть не зобов'язаний інформувати страхувальника про передачу ризику в перестраховання.

Таким чином, платоспроможність страховика складається з двох складових:

забезпечення сплати страхового відшкодування в межах ризику власного утримання;

забезпечення отримання від перестраховика та сплати страхового відшкодування в межах ризику, переданого в перестраховання.

Перестраховик зобов'язаний виплатити відшкодування cedentu пропорційно до його участі за умови, що cedent виплатив це відшкодування страхувальнику. Cedent зобов'язаний інформувати цесіонаря про cedований ризик так само, як страхувальник зобов'язаний інформувати страховика про всі зміни, що відбуваються в ризику, який він передав страховику [32, с. 56].

Розподіл ризику шляхом перестраховування ілюструє рис. 1.2. Він демонструє ситуацію, коли великий ризик спочатку був розміщений у двох компаніях-співстраховиках – А (70%) і В (30%).

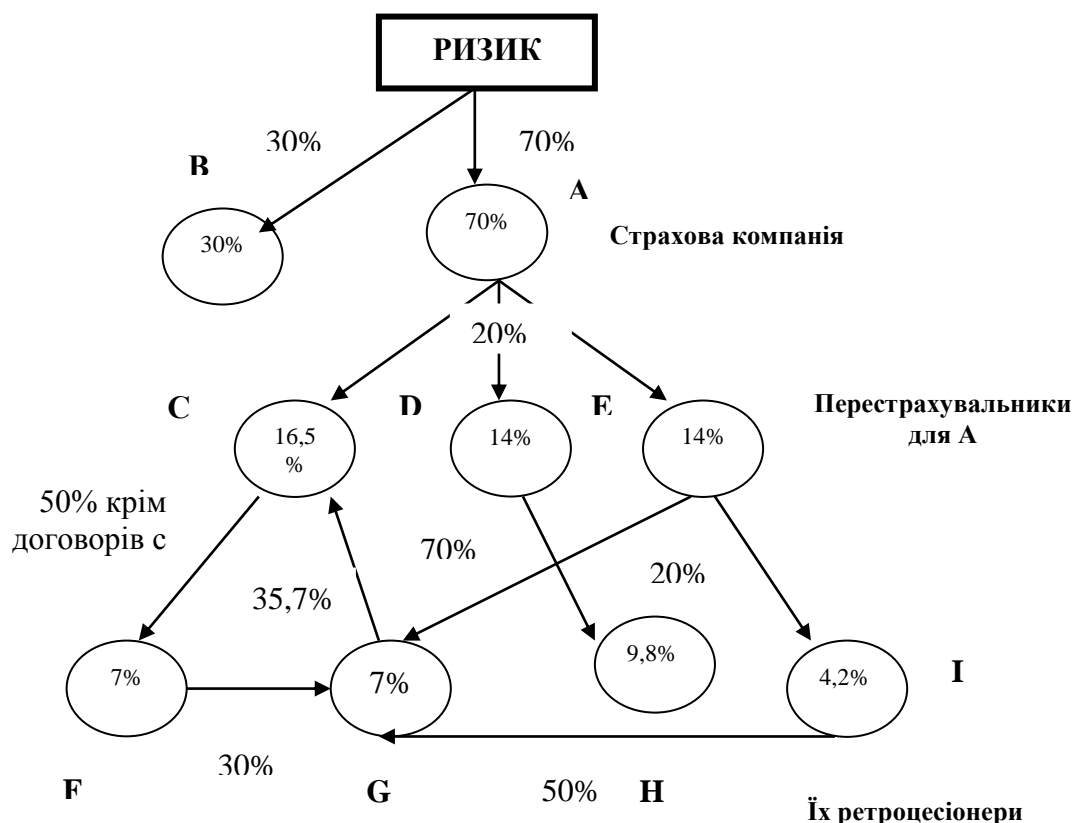

Рис.1.2. Схема передачі ризику в перестраховування і ретроцесію [32]

Фінансово стійким та платоспроможним страховик вважається, коли сумарний обсяг його власних коштів перевищує зовнішні зобов'язання, тобто коли розміри отриманих страхових премій перевищують розміри виплачених компенсацій за страховими випадками. Отже, доцільно провести порівняльний аналіз страхових премій та компенсацій страховиків України за 2016-2019 рр. (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Страхові премії та компенсації страховиків України за 2016-2019 рр., млн. грн.

Показник	Роки				частка в загальному обсязі (%)			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
валові страхові премії, у т. ч.	29736,0	35170,3	43431,8	49367,5	100,0	100,0	100,0	100,0
страхування життя	2186,6	2756,1	2913,7	3906,1	7,4	7,8	6,7	7,9
валові страхові виплати, у т. ч.:	8100,5	8839,5	10536,8	12863,4	100,0	100,0	100,0	100,0
страхування життя	491,6	418,3	556,3	704,9	6,1	4,7	5,3	5,5
чисті страхові премії	22354,9	26463,8	28494,4	34424,3	–	–	–	–
чисті страхові виплати	7602,8	8561,0	10256,8	12432,6	–	–	–	–
рівень чистих страхових виплат, %	34,0	32,3	36,0	36,1	–	–	–	–

І валові, і чисті страхові премії щороку зростають. Причому в їхній структурі позитивну динаміку мають премії, отримані «лайфовими» страховиками. Порівняно з 2016 р. у 2019 р. обсяг валових страхових премій збільшився у півтора рази (на 16,02%). Чисті страхові премії та виплати враховують надходження та витрати страховика від перестрашування ризиків. На рис. 1.3 зображено динаміку чистих страхових премій і витрат за 2016-2019 рр.

Порівняно з 2016 р. у 2019 р. чисті страхові премії збільшилися у півтора рази (на 154%). Динаміка страхових виплат також є позитивною: за підсумками 2019 р. їх обсяг становив 12 432,6 млн. грн, що майже вдвічі більше, ніж у 2016 р. рівень чистих страхових виплат показує співвідношення чистих виплат до премій. На світовому ринку страхових послуг це показник, що забезпечує довіру споживачів страхових послуг до певної компанії. Нормальним рівнем чистих страхових виплат у зарубіжних країнах вважається позначка 60-70%. на страховому ринку України цей показник має позитивну динаміку за досліджуваний період, однак його значення вдвічі менше оптимальних 60%. Це свідчить про недостатній рівень використання вітчизняними страховими компаніями перестрашування.

У вихідному потоці премії, сплачені на перестрашування іноземним страховикам, щороку зменшуються. станом на кінець 2018 р. їхня частка

становила 6% у загальному обсязі. у структурі вихідного перестраховування найбільше премій сплачено страховими компаніями Великобританії (23,7%), Німеччини (18,6%), Польщі (12,4%), Швейцарії (10,6%) та Франції (5%). найбільше у сукупному обсязі збільшилися страхові премії з перестраховування, сплачені вітчизняними страховими компаніями, – на 192,3%, тобто майже вдвічі. таке явище є позитивним із погляду розвитку українського ринку страхових послуг, оскільки кошти акумулюються та обертаються в межах країни та спрямовуються на інвестування вітчизняного бізнесу.

Рис. 1.3. Динаміка чистих страхових премій та чистих страхових виплат страховиків України за 2016-2019 рр.

Чисті страхові виплати

В Україні сектор перестраховання щороку збільшується. Проаналізуємо його стан за 2016-2019 рр. за звітними даними [51]. У табл. 1.4 наведено дані ринку перестраховання за 2016-2019 рр.

Розміри сплачених компенсацій із перестраховання за період 2016-2019 рр. щороку зменшувалися, що свідчить про ненастання страхових випадків, узятих на перестраховання. таке явище у цілому є позитивним, оскільки за ненастання страхового випадку зароблені премії в повному обсязі залишаються як у цедента, так і у перестраховика.

В Україні сектор перестраховання щороку збільшується. Проаналізуємо його стан за 2016-2019 рр. за звітними даними [5]. У табл. 1.5 наведено дані ринку перестраховання за 2016-2019 рр.

Таблиця 1.4

Результати перестраховання в Україні за 2016-2019 рр. млн. грн.

Показник	Роки				частка в загальному обсязі (%)			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Сплачено на перестраховання, у т. ч.:	9911,3	12668,7	18333,6	17940,7	100,0	100,0	100,0	100,0
Перестраховикам-резидентам	7381,1	8706,4	14937,4	14943,2	74,5	68,7	81,5	83,3
Перестраховикам-нерезидентам	2530,2	3962,3	3396,2	2997,5	25,5	31,3	18,5	16,7
Виплати, компенсовані перестраховиками, у т. ч.:	1345,8	1233,2	1208,2	2459,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Перестраховиками-резидентами	497,7	278,5	280,0	430,8	37,0	22,6	23,2	17,5
Перестраховиками-нерезидентами	848,1	954,7	928,2	2028,2	63,0	77,4	76,8	82,5
Отримані страхові премії від перестраховиків-нерезидентів	38,1	40,1	46,1	48,4	–	–	–	–
Виплати, компенсовані перестраховиками-нерезидентами	12,9	14,2	13,8	44,4	–	–	–	–

Проаналізуємо наведені вище дані. загальна динаміка сектору страхування як вітчизняним компаніям, так і страховикам-нерезидентам. Порівняно з 2016 р. у 2018 р. сума сплачених премій на перестраховання збільшилася на 8 422,3 млн. грн, або на 85%. у 2019 р. порівняно з 2018 р. обсяг

премій на перестраховання зменшився на 2,2%. Причому зменшилися премії, сплачені іноземним перестраховикам.

Сутність перестраховання можна побачити через розкриття його функцій.

Головна функція перестраховання — вторинний перерозподіл ризику. Зміст її полягає в тому, що страховик може забезпечити страхувальнику тільки таку гарантію, яка відповідає його фінансовим можливостям. Самотужки домогтися значних результатів страховику досить важко. Якісніше і в повнішому обсязі виконувати свої зобов'язання страховик може завдяки перестрахованню, тобто через розподіл ризику між ним та іншими страховиками. За цих умов перестраховик бере на себе відносно значну частку ризику чи гарантії. На практиці найчастіше кілька перестраховиків беруть участь у покритті збитків (вони вступають у співпрацю на підставі контрактного документа або договору). Таким чином, слід зазначити, що головною функцією перестраховання є вторинний перерозподіл ризику. На основі здійсненого аналізу різних підходів учених щодо трактування функцій перестраховання пропонуємо уточнити перелік функцій перестраховання, що розкриватимуть всебічно його сутність (рис. 1.4).

Як правило, на кожного перестраховальника припадає різна частка покриття. Завдяки цьому страховик, котрий передає ризики в перестраховання, збільшує свої можливості щодо прийняття ризиків у десятки разів.

Розрізняють активне та пасивне перестраховання.

Активне перестраховання (вхідне) полягає у прийнятті іноземних ризиків для покриття або продажу страхових гарантій.

На міжнародному страховому ринку з метою передачі ризиків іншим страховикам і перестраховальним компаніям часто застосовується фрондування, або фронтинг (від англ. front – виходити за), що є своєрідним різновидом перестраховання.

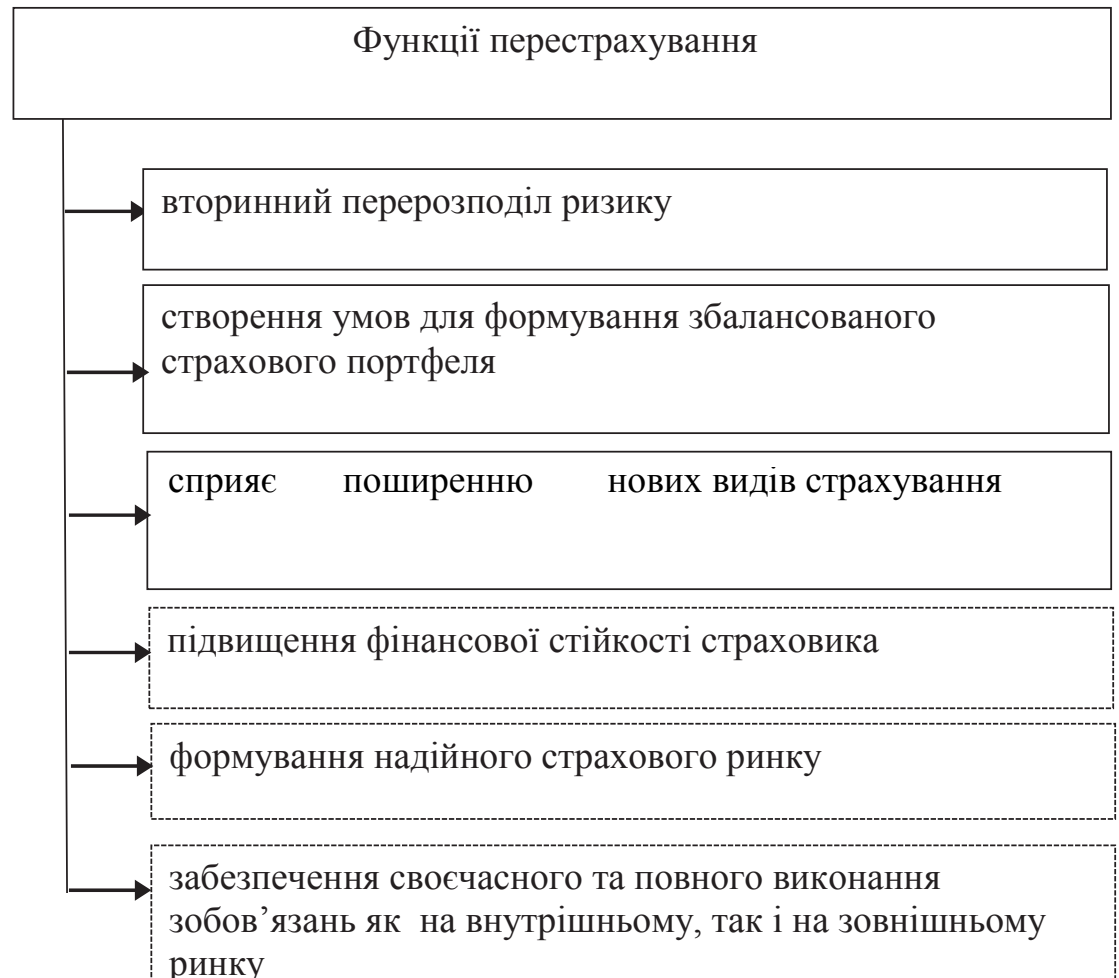

Рис. 1.4. Функції перестраховання

Пасивне перестраховання (вихідне) — це передача ризиків іноземним страховикам (купівля страхових гарантій). Головна його мета — передача відносно дрібних ризиків великій кількості перестраховиків у різних країнах. Завдяки цьому досягається стабільність страхового портфеля та встановлюються широкі контакти на ринку перестраховання [52].

Фронтуння (або фронтинг) – це операція, у процесі якої компанія оформляє страховий договір, але ризик (частина або повністю) передає іншому страховику, який не фігурує в договорі і найчастіше залишається невідомим для страхувальника. Фронтинг здійснюється, якщо страховик прагне потрапити на ринок, куди він сам або його поліси не допускаються. У цьому випадку він звертається до місцевої страхової компанії з пропозицією оформити за винагороду страхування на себе, а потім перевести йому ризик і страхову премію. Страхова компанія, яка укладає на прохання іншої страхової

компанії договір страхування, називається фронтуючою компанією, а сам страховий поліс – фронт-поліс (front policies).

Таблиця 1.5

Перелік функцій перестраховування

Економісти-дослідники	Перелік функцій
Горбач Л.М. [23]	вторинний перерозподіл ризику; можливість брати на страхування дуже дорогі та унікальні ризики; сприяння запровадженню та поширенню нових видів страхування; створення умов для формування однорідного збалансованого портфеля, який необхідний страховику для надійного контролю своєї середньо- та довгострокової політики; набуття форми зовнішньої торгівлі, якщо перерозподіл ризику здійснюється між компаніями різних країн
Юрченко Л.А. [60]	вирівнювання страхових сум, прийнятих на страхування ризиків; збалансування страхового портфеля; приведення потенційної відповідності по сукупній страховій сумі у відповідність до фінансових можливостей страховика; забезпечення фінансової стійкості страхових операцій, їх рентабельності; отримання взаємної участі у ризиках, прийнятих на страхування іншими страховиками
Внукова Н.М. [32]	вторинний перерозподіл ризику; взяття на страхування дорогих та унікальних ризиків; розширення нових видів страхування; створення умов для формування збалансованого страхового портфеля; невидимий експорт-імпорт страхових гарантій
Мних М.В. [33]	надання додаткових фінансових ємностей (капіталу) для прийняття прямими страховиками ризиків на страхування; вторинний перерозподіл прийнятого на страхування ризику
Турбіна Є.К. [53]	надання додаткової фінансової ємності (капіталу) для прийняття прямими страховиками ризиків на страхування; вторинний перерозподіл прийнятого на страхування ризику; забезпечення сбалансованості результатів діяльності страховика за кожний звітний період; захист річного балансу страхування; участь у податковому плануванні прямого страховика; надання умов для накопичення активів прямим страховиком; вплив на покращення показників платоспроможності прямого страховика; надання ліквідних активів для швидкого врегулювання збитків прямим страховиком при настанні страхових випадків із застрахованими ризиками

Страхові компанії змушені досить обережно підходити до фронтування, оскільки у разі можливих претензій вони є відповідачами за договором страхування.

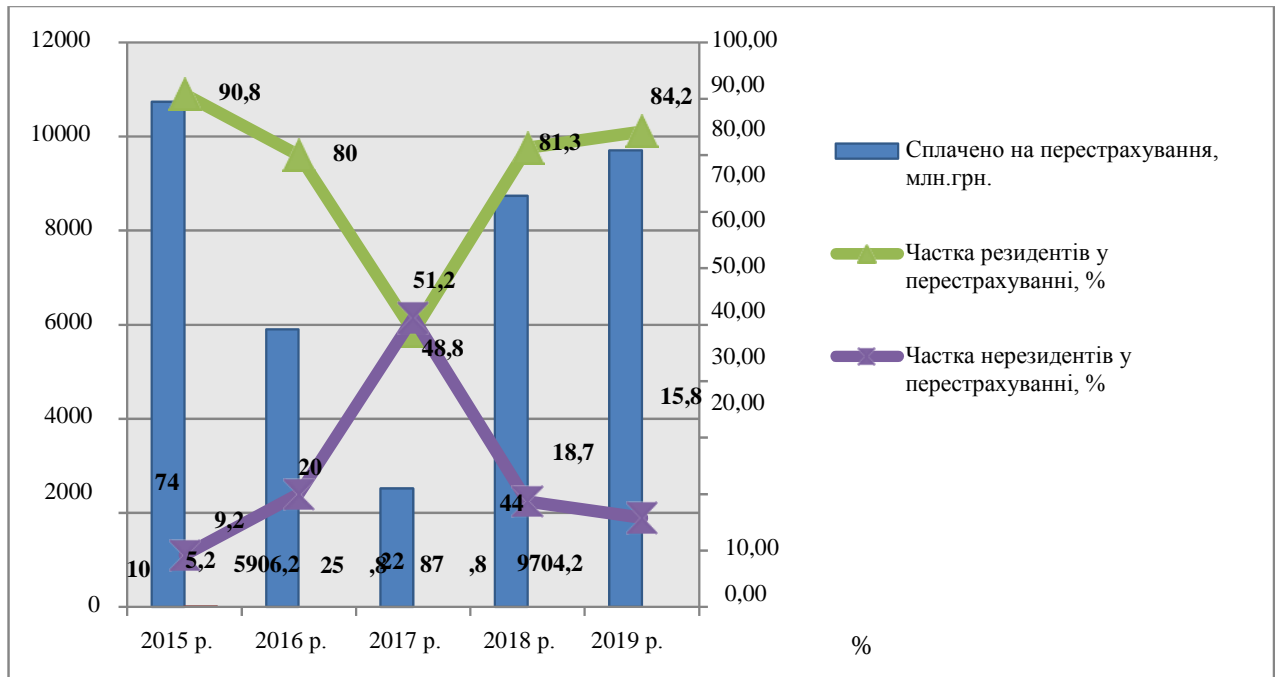

Рис. 1.5. Співвідношення перестраховання у резидентів і нерезидентів

Аналізуючи зміни на перестраховальному ринку, можна зробити висновок, що в останні роки ситуація кардинально змінилася і частка нерезидентів у вихідному перестрахованні зменшилась рівно на стільки, на скільки збільшилась частка резидентів, причому у 2017 р. таке співвідношення ще було 50 % на 50 %. Це позитивна тенденція, оскільки перестраховання ризиків за кордоном супроводжується відтоком капіталу та втратою значних фінансових ресурсів (рис. 1.5.). Протягом 2018-2019 рр. помітно збільшились обсяги внутрішнього перестраховання з 48,8 до 84,2 %, а частка нерезидентів у вихідному перестрахованні має тенденцію до суттєвого зменшення з 51,2 до 15,8%. У вітчизняних перестраховиків в основному перестраховуються невеликі ризики, такі як: страхування майна, страхування відповідальності перед третіми особами, цивільна відповідальність та ін.

Перестраховання ризиків у нерезидентів у 2019 р. здійснювалось у дванадцяти країнах (рис. 1.6). У загальній сумі сплачених премій на перестраховання нерезидентам найбільше було сплачено до Сполученого Королівства Велика Британія в обсягах – 349,9 млн грн (22,9 %), Німеччини –

326,9 млн грн (21,4 %), Російської Федерації – 275,2 млн грн (18,0 %), Швейцарії – 210,0 млн грн (13,7 %).

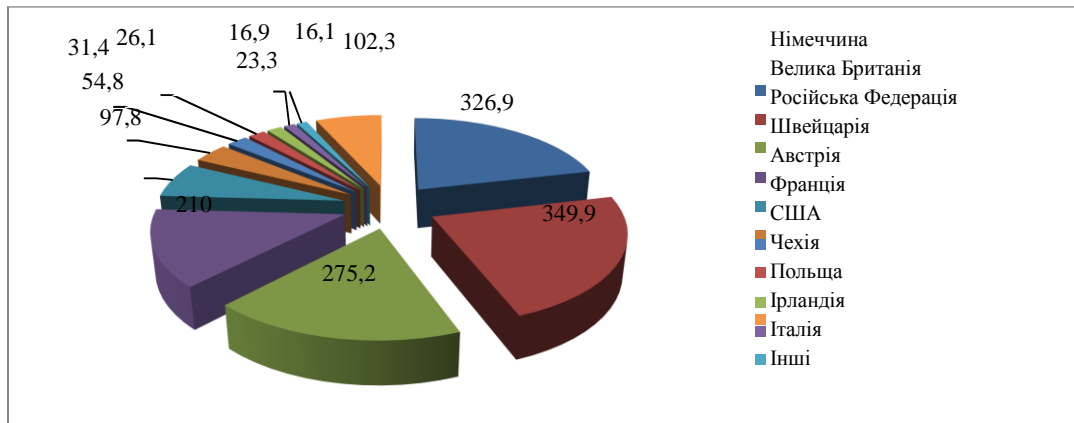

Рис. 1.6. Розподіл обсягів перестрашування ризиків у нерезидентів, млн грн

Величина власного утримання по одиночному ризику залежить від таких чинників [59, с.146]:

- досвід фахівців з даного виду ризику і політика компанії по формуванню оптимального страхового портфеля. По профільних для даного страховика видах ризику власне утримання, імовірно, має бути вищим, ніж по видах страхування, у яких даний страховик не спеціалізується.

- характер ризику – його потенційна небезпека. Досить часто для визначення величини власного утримання страхової компанії використовуються спеціальні шкали по різних видах ризику, у яких величина власного утримання диференціюється за класами небезпек. Наприклад, стосовно ризику відповідальності за сплату екстрених послуг при поїздках за кордон ПАТ «УАСК АСКА» визначає величину власного утримання наступним чином (табл. 1.6).

Чим більшим небезпекам піддається об'єкт страхування, тим менша величина власного утримання.

Таблиця 1.6

Визначення величини власного утримання залежно від класу ризику відповідальності за сплату екстрених послуг при поїздках за кордон, що застосовується в ПАТ «УАСК АСКА» [63]

Позначення	Класифікація ризиків	Величина власного утримання, у.о.
I	Мінімальний ризик (на одного отримувача послуг)	1000-5001
II	Невеликий ризик (на один страховий випадок, в якому беруть участь від двох до п'яти отримувачів послуг)	5000-2001
III	Середній ризик (ексцедент збитку при кумуляції ризику більше п'яти отримувачей послуг)	Договір облігаторного перестраховання ексцедента збитку № 10013289 від 01.01.07 з ВАТ «Русское перестраховочное общество»
IV	Великий ризик (катастрофічний ексцедент збитку, круїзи тощо)	Договір облігаторного перестраховання катастрофічного ексцедента збитку № 10013290 від 01.01.07 з ВАТ «Русское перестраховочное общество»

Величина тарифної ставки. На світовому ринку діє закономірність: чим вищий тариф, тим менша величина власного утримання. Часто страховики використовують шкали залежності величини власного утримання від величини тарифної ставки за окремими видами ризиків у певному інтервалі (табл.1.7).

Таблиця 1.7

Залежність величини власного утримання від величини тарифної ставки за класами ризику «вогонь» для страхування будівель та споруд, що застосовується ПАТ «УАСК АСКА»

Клас ризику (пожежебезпе́чність будівель та споруд)	Величина тарифної ставки, %	Величина власного утримання, у.о..
I	до 0,1	до 150 000
II	0,1-1,0	до 100 000
III	1,0-5,0	до 50 000
IV-V	5,0 і вище	до 20 000

Характер портфеля. Портфель страхової компанії характеризується такими показниками, як кількість ризиків, обсяг страхової премії, структура,

збалансованість, географічний розподіл ризиків. Великий збалансований портфель дозволяє збільшувати власне утримання, в той час як невеликий або незбалансований – знижує його [59].

Величина власного утримання має велике значення не тільки для страховика, а і для перестраховальника, тому що служить індикатором оцінки ризику. Невелике власне утримання передавальної компанії може викликати певні сумніви перестраховальників щодо якості ризику або сумлінності страховика при врегулюванні страхових подій.

За методом передачі ризиків у перестраховування та способом оформлення правових взаємин сторін перестраховальні договори поділяються на факультативні, облігаторні, факультативно-облігаторні (рис.1.7).

Рис.1.7. Види договорів перестраховування за методом передачі ризиків та способом взаємодії сторін [33]

Ефективність перестраховального захисту багато в чому визначає вибір тієї або іншої форми та методу перестраховування.

Факультативне перестраховування вважається найпростішим. Воно широко використовується за умови великих ризиків. Договір факультативного перестраховування надає повну свободу цеденту у вирішенні питання щодо передачі (часткової чи повної) певного виду ризику та умов цієї передачі. Перестраховик може прийняти цю пропозицію або відхилити її. Розмір перестраховальних платежів за цим договором визначає ринок. За цим же видом договорів цедент повинен передати частину ризику до початку відповідальності за нього.

Договір облігаторного перестраховання має обов'язковий характер і зобов'язує цедента передати перестраховику в межах певної частки всі ризики одного й того ж характеру, взяті на страхування в тій чи іншій країні, наприклад, ризики пожежі та непрямі ризики. Передача таких часток ризиків перестраховику здійснюється тільки тоді, коли страхова сума перевищує визначену раніше власну участь страховика.

Перестраховик за умовами даного виду договору зобов'язується прийняти всі ці ризики в перестраховання, не маючи можливості контролювати ні тарифікацію, ні виплати з ліквідації збитків.

Цей вид договору укладається на визначений термін з правом його розірвання. Договір дуже вигідний для цедента, оскільки всі заздалегідь визначені ризики автоматично покриваються перестраховиком.

Облігаторне перестраховання дешевше від факультативного. Воно передбачає встановлення між цедентом та цесіонарієм стосунків повної взаємної довіри. Передача ризиків відбувається в рамках юридичного документа — договору, який має ряд положень, практично ідентичних для всіх країн світу.

Якщо договір страхування укладено з умовою перестраховання, про це робиться застереження в перестраховому договорі.

Як правило, договір перестраховання набирає сили 31 січня. Іншу дату може бути встановлено в разі створення страхового товариства або відкриття нової галузі протягом року.

Факультативно-облігаторні договори перестраховання — це договори "відкритого покриття". За цією формою цедент вільний у виборі ризику (чи груп ризику), які він хоче передати перестраховику, а також у визначенні їхнього розміру. Перестраховик зобов'язується прийняти цедовані ризики на попередньо застережених цедентом умовах.

Перестрахові платежі за цим договором визначаються на індивідуальній основі за згодою сторін або пропорційно страховим платежам, отриманим при підписанні первинного договору страхування.

Небезпека для цесіонарія за облігаторним та факультативно-облігаторним договорами полягає у тому, що цедент може зробити селекцію ризиків у страховому портфелі і найнебезпечніші передати перестраховику. Тому ці договори мають ґрунтуватися на абсолютній довірі сторін [33].

Залежно від системи розділу ризиків між перестраховувальником і перестраховиком виділяють пропорційні і непропорційні договори (рис.1.8).

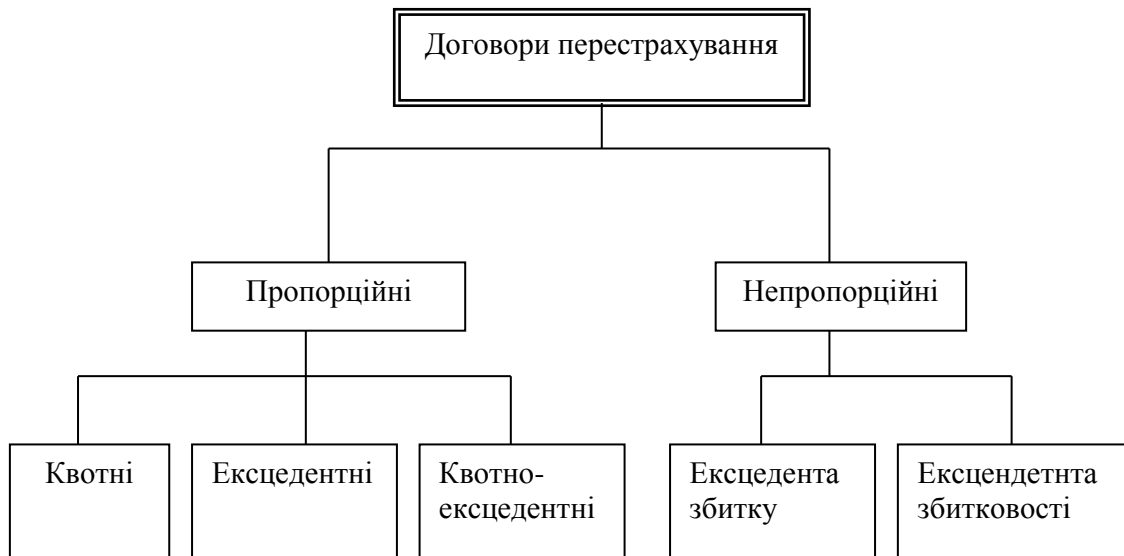

Рис.1.8. Види договорів перестрашування залежно від системи розподілу ризику [33]

Якщо участь перестраховика в кожному переданому йому покритті ризику визначається заздалегідь обумовленим співвідношенням власної участі цедента, то таке перестрашування називають пропорційним. У практиці пропорційного перестрашування використовують договори:

- квотні;
- ексцедентні;
- квотно-ексцедентні.

Квотний договір. Це найбільш проста форма перестраховального договору. Відповідно до його умов страхова компанія передає в перестрашування в узгодженій з перестраховиком частці всі без винятку прийняті на страхування ризику по певному виду страхування або групі

суміжних видів страхування. У цій же частці перестраховику передається премія, а він відшкодовує перестраховальнику в той же частці всі оплачені ним відповідно до умов страхування збитки.

Звичайно доля участі в перестрахованні виражається у відсотках від страхової суми. Участь перестраховика може бути обумовлена й у конкретній сумі (квоті).

Квотний договір має такі основні переваги для передавальної компанії:

на ризику страховика залишається та частка відповідальності, яка повністю відповідає його фінансовим можливостям;

він легкий в обслуговуванні, визначає мінімальні витрати часу і коштів на технічні, адміністративні й інші операції, пов'язані з веденням такого договору.

Основний недолік – необхідність перестраховувати в значній частці невеликі ризики, які не є серйозною небезпекою і за інших обставин передавальна компанія могла б тримати на власній відповідальності, збіраючи отримані премії. Крім того, квотне перестраховання не дозволяє повною мірою вирівнювати власний портфель страховика.

Ексцедентний договір. У практиці перестраховання цей договір називається *surplus*. Передавальна компанія утримує від кожного ризику не більше певної максимальної суми, яка називається «одна лінія» (*one line*). Максимальне утримання може також називатися ексцедентом. Ексцедент може змінюватися за класами ризиків. Така зміна відбивається в таблиці утримань, що складає частину договору.

Частина страхової суми кожного ризику, яка перевищує зазначену «одну частку», передається перестраховику, але тільки до певної величини, кратної утриманню (наприклад, до 5 ліній). Для перестраховання ризиків, страхові суми яких перевищують ємність договору першого ексцедента, перестраховальник може укласти договір другого, третього і т.д. ексцедента.

Премії і страхові відшкодування розподіляються між передавальною компанією і перестраховиком пропорційно співвідношенню страхових сум.

Перестраховик знову платить страховику комісію, оскільки сам не витрачається на пошук клієнта і врегулювання відносин з ним.

Ємність ексцедентного договору складається із суми власного утримання і суми ексцедента.

На відміну від квотного договору, договір ексцедентного перестраховування може привести до повного вирівнювання страхового портфеля перестраховувальника. Приступаючи до укладання ексцедентного договору, сторони визначають розмір власної участі страховика в покритті певної групи ризику.

Перевищення страховими сумами рівня власного утримання страховика називається надбанням ексцедента. Воно й передається в перестраховування. Максимум участі перестраховика в покритті ризику називається кратністю власної участі цедента.

Квотно-ексцедентний договір поєднує засоби двох уже названих. Портфель за оговорами перестраховується квотно, а перевищення сум страхування ризиків понад встановлену квоту (ліміт) у свою чергу підлягає перестраховуванню на засадах ексцедентного договору.

При пропорційних договорах страхові інтереси цедента та цесіонарія збігаються. При непропорційних — цедент може домагатися певних результатів, а перестраховик — зазнати збитків. Здебільшого ці договори діють у зв'язку з подіями, а не ризиками, їхня мета — захист цедента:

від великих збитків;

від суміщення збитків;

від подій катастрофічного характеру (землетрус, ураган і т. ін.).

Непропорційне перестраховування найчастіше використовується при страхуванні цивільної відповідальності власників транспортних засобів за збитки, спричинені третім особам в результаті ДТП, а також у тих випадках страхування, де немає верхньої межі відповідальності страховика.

До непропорційного перестраховування вдається з метою забезпечення фінансової стійкості за результатами діяльності за тривалий період, звичайно

рік. Механізм перестраховування задіюється у разі, якщо певний фінансовий показник не відповідає обумовленому рівню за різними результатами. З урахуванням цих потреб набули розвитку два типи непропорційного перестраховування – перестраховування перевищення збитків і перестраховування перевищення збитковості за ризиками певного виду.

Договір ексцедента збитку є найбільш розповсюдженою формою непропорційного перестраховування і служить для захисту страхових портфелів компаній по окремих видах страхування від найбільш великих збитків. Під збитками страхової компанії за рік розуміється сукупна сума страхових відшкодувань у цілому або по окремих ризиках.

За умовами цього договору інструмент перестраховування набирає сили тільки тоді, коли остаточна сума збитку по застрахованому ризику в результаті страхового випадку або серії страхових випадків, яка є наслідком тієї самої події, перевищить обумовлену суму. Відповідальність перестраховиків зверх цієї суми обмежується певним лімітом. Це призводить до того, що ризики основного страховика можуть виявитися не повністю перестрахованими. Щоб уникнути цього страховику варто укласти другий, третій і т.д. договори ексцедента збитку.

Перестраховувальна премія звичайно встановлюється у певних відсотках до річної бруто-премії по страховому портфелю. Тому даний тип договору дає високий прибуток перестраховику. Однак оскільки до початку дії договору може бути відома тільки оцінна або очікувана сума премії, то спочатку сплачується певна сума авансу премії з наступним перерахунком остаточної суми на базі фактично отриманої суми бруто-премії за рік.

Договір ексцедента збитковості. Під збитковістю в страхуванні розуміється відношення суми збитків (страхових відшкодувань) до зібраних премій. Договір ексцедента збитковості ще називають «стоп лос». Він аналогічний договору ексцеденту збитку з тією різницею, що страхова компанія захищає спільні результати роботи (звичайно за рік) на випадок, якщо не збитки, а збитковість перевищить обумовлений у договорі відсоток або розмір.

Розмір збитковості, понад яку діє договір, звичайно встановлюється з таким розрахунком, щоб передавальна компанія не мала можливості фінансової вигоди по відповідальності, яка припадає на її частку. Таким чином, договір має на меті не гарантувати передавальній компанії прибуток, а тільки захистити її від додаткових або надзвичайних витрат.

Застосування договорів ексцедента збитковості доцільне в тих випадках, коли по певних видах страхування результати проходження справи різко коливаються або коли один або кілька страхових випадків можуть сильно вплинути на кінцеві річні результати. Цей вид договорів перестраховування часто використовують для доповнення звичайної схеми захисту, наприклад, на додаток до пропорційного договору.

Системи перестраховування та розміри власного утримання залежать від галузі страхування. Перестраховування на основі ексцедента сум доцільне для страхування від пожежі і поєднується з покриттям на базі ексцедента збитку в тому разі, якщо пожежа збігається з подіями катастрофічного характеру. При страхуванні автомобілів та цивільної відповідальності перестраховування здійснюється на основі ексцедента збитку [59].

1.2. Необхідність та сутність ринку перестраховування

Ринок перестраховування є міжнародним. Цей вид економічної діяльності завжди носив глобальний характер, перестраховальні компанії, як правило, підписували і приймали ризики з різних частин земної кулі. Жодна країна світу не в змозі самотужки забезпечити необхідну стійкість перестраховального сектору до катастрофічних збитків, про що свідчать події останнього десятиріччя (табл.1.8).

Найбільш дорогі застраховані збитків 2001-2007рр [62]

Рік	Країна/регіон	Подія	Смертельні випадки	Економічні збитки, \$ млн.	Застраховані збитки, \$ млн.
2001	США	Терористичний акт 11 вересня	2973 (за винятком терористів)		
2004	Японія	Землетрус	39	28 000	450
2004	США, Карибське море	Ураган Айвен	125	20 000	11 700
2005	США	Торнадо	35	3000	1700
2005	США	Торнадо	58	2100	1300
2005	Японія, Південна Корея	Тайфун Shanshan	1096	8500	1200
2007	Австрія	Снігопад	9	520	400
2007	Високо розвинуті країни світу	Іпотечна криза	-----	120 000	70 000

Не дивлячись на глобальний характер перестраховального бізнесу, характеристики і результати діяльності перестраховиків у різних регіонах земної кулі значно різняться. Так сьогодні в світі існує приблизно 350 перестраховальних компаній, з них 135 - в Європі, в Росії – 55 (професійних 20), в Україні – 8 (професійна лише 1).

Сьогодні найбільш актуальними для України ринками перестраховання є: Західна і Східна Європа, США та Росія. Розглянемо ці ринки більш детально.

Європейський перестраховальний ринок є найдавнішим у світі. Сьогодні він за розміром і за значенням займає друге місце після США. У 2007р. страхові компанії цього регіону передали в перестраховання премію у розмірі \$600 млрд. Нетто-ємність ринку приблизно \$100 млрд. Основними ринками тут виступають Німеччина, Швейцарія, Велика Британія і Франція.

Збір перестраховальної премії на ринку Німеччини у 2007 р. становив \$66,7 млрд., з них \$25,5 млрд. припадає на Munich Re, \$9,7 млрд. – на Hannover Ruck і \$8,7 млрд. – на Allianz. Середній коефіцієнт збитковості на німецькому ринку становив 97,2%.

Швейцарський перестраховальний ринок характеризується домінуючою позицією Swiss Re, збір премії якої у 2007р. становив \$20,0 млрд., що дорівнює 70% від загального збору премії на ринку (\$35 млрд.). Інші перестраховики – Coverium (\$4,5 млрд.) та European Re Co. of Zurich (\$2,1 млрд.). Середній коефіцієнт збитковості на швейцарському ринку становив 97%.

Збір премії на перестраховальному ринку Великої Британії (за винятком Лондонського ринку) у 2007р. становив \$36,3 млрд. Частина премії припадає на відділення та філії перестраховальних компаній з Німеччини, Швейцарії, Бермуд. Середній коефіцієнт збитковості на ринку у 2007р. становив 91,9%.

Особливе місце на перестраховальному ринку Великої Британії займає Лондонський ринок. Він ключає в себе об'єднання таких страхових організацій, як Ллойдз (Lloyd`s), члени Міжнародної Андеррайтерської Асоціації Лондона (International Underwriting Association of London) і клуби взаємного морського страхування відповідальності судовласників (protection and indemnity clubs). Збір премії цих організацій оцінюється у розмірі приблизно \$35 млрд. (Ллойдз - \$17,8 млрд.), що поступається обсягу премії, зібраної компаніями на Бермудах (\$40 млрд.). Основним міжнародним партнером Лондонського ринку залишаються США, для яких він завжди слугував своєрідним клапаном безпеки з різних видів ризиків, які американські страховики і перестраховики не мали можливості або не бажали приймати на себе. В умовах глобального характеру страхування вища ступінь якості страхової експертизи на Лондонському ринку дозволяє йому залишатися головним центром міжнародного перестраховання. Тут найвища в світі концентрація страхового досвіду і знань, якими володіють андеррайтери, брокери, спеціалісти з розглядання та врегулювання збитків, юристи, допоміжні служби.

Французький перестраховальний ринок характеризується високим вмістом французьких перестраховиків (на ринку присутні лише дві іноземні страхові компанії). Приблизно однакові долі мають три перестраховика: SCOR (\$9,4 млрд.), Caisse Centrale de Reassurance (\$6,4 млрд.) та AXA Re (\$8,5 млрд.). Середній коефіцієнт збитковості у 2007р. становив 115,7%.

Перестраховальні ринки Східної Європи знаходяться на стадії активного розвитку. Різні країни в цьому регіоні по-різному підходять к питанню організації перестраховального бізнесу, хоча спостерігається загальна тенденція до створення національних перестраховальних компаній у цих країнах. Так вчинили, наприклад, у Польщі, де наприкінці 90-тих років була створена професійна перестраховальна компанія Polish Re Co, яка сьогодні є лідером перестраховального ринку цього регіону (\$4,4 млрд.); у Болгарії – Болгарське перестраховальне товариство (\$0,09 млрд.), у Словенії – Sava Re Co. (\$0,3 млрд.), в Хорватії – Croatia Lloyd. (\$0,08 млрд.), в Боснії – Bosna Re. (\$0,06 млрд.). Відокремлено виступають Угорщина та Румунія: в цих країнах перестраховальні ринки захопили компанії Західної Європи. У Чеській Республіці перестраховальні операції є прерогативою компанії Ceska Pojistovna (\$3,5 млрд.). Нетто-ємність ринку приблизно \$2,0 млрд. В 2007р. середній коефіцієнт збитковості регіону становив 39,6%.

Сполучені Штати Америки. Американський страховий бізнес не має рівних у світі. За підсумками 2007 р. перестраховальні компанії США зібрали понад \$900 млрд., що складає більше 30% всіх зібраних премій з перестраховання у світі. Американські страхові монополії контролюють приблизно 50% всіх страхових ринків індустріально розвинутих країн світу. Гіганти перестраховального ринку General Re, Ampleyours та American Re у 2007 році зібрали премій \$23,0 млрд., \$20,0 млрд. та \$6,5 млрд., відповідно. Активи всіх страхових компаній США (яких більше 10 тисяч) складають близько \$3,6 трлн., у середньому активи однієї компанії складають \$360 млн., а на 12 найбільших припадає \$300 млрд. Нетто-ємність ринку приблизно \$300 млрд. Числені природні катастрофи 2004-2006 рр. завдали значних збитків перестраховальній галузі країни, але завдяки розумній диверсифікації ризиків універсальні перестраховики змогли перейти у 2007р. із позитивним сальдо. Середній коефіцієнт збитковості у 2005р. становив 65,7%, у 2006р. становив 46,6%, в той час, як у 2007р. цей показник досяг 75,0%.

Як бачимо, 2007 рік приніс значні збитки перестраховальній галузі розвинутих країн, це пояснюється, перш за все, наслідками іпотечної кризи і виплатами у жовтні-листопаді цього року. Загальна сума виплат досягла \$70,0 млрд. Найбільших збитків зазнав швейцарський перестраховальник Swiss Re (733 млн. євро) [62].

За останні роки активні позиції займали компанії країн колишнього СРСР – російські і латвійські перестраховальники.

За підсумками роботи 2007 року обсяг російського ринку перестраховання склав 69,4 млрд рублів або \$2,79 млрд. При цьому виплати за договорами вхідного перестраховання склали 13,8 млрд рублів або \$553 млн. Таким чином, рівень виплат в цілому по ринку досяг 20%. В той же час в галузі поступово підвищується концентрація внесків. Нетто-ємність ринку \$15 млн.

У зв'язку зі вступом України до Всесвітньої торгової організації 15 травня 2007р., вже починаючи з 16 травня поточного року страхові компанії України можуть перестраховувати ризики за кордоном тільки в країнах - членах ВТО. Таким чином, під питанням опинилася можливість перестраховувати ризики в Росії, що ще не вступила до ВТО. Укладені до 16 травня облігаторні договори перестраховання з компаніями з країн, що не входять до ВТО, діятимуть до закінчення свого терміну. Складніша ситуація з факультативними договорами, які регулюються додатковими угодами.

Українські страховики визнають, що неможливість укладення договорів перестраховання з російськими партнерами викличе безліч проблем на ринку. Дійсно, за даними Держфінпослуг, за 2007 р. обсяг перестраховання вітчизняними страховими компаніями у нерезидентів склав \$154 млн, або 769,5 млн грн. При цьому на російських перестраховиків припало 20% вказаної суми - \$30,8 млн (154,2 млн грн.), тоді як в США перестраховується 16% ризиків, Німеччині - 14%.

Причому справа не тільки в обсязі перестраховання українськими страховиками ризиків в Росії. «Російський ринок капіталізований краще українського, тому надійніший. В той же час він дає нижчу ціну, - пояснює

Олександр Сосис, президент СК «АСКА» - Перше, що відбудеться, це зростання ціни на перестраховання. В той же час російський ринок м'якший для складних українських ризиків. Російські компанії, на відміну від західних, беруть в перестраховання старіші морські судна. Це стосується і інших майнових ризиків». Частково погоджується з ним і Вадим Коломієць, директор департаменту Держфінпослуг: «Зрозуміло, що на перехідному етапі виникнуть деякі незручності. Можливо навіть, що доведеться платити вищу ціну за перестраховання в європейських компаніях». За його словами, ситуація, що склалася, може вплинути на прибуток страховиків, але не повинна істотно відбитися на ціні страхових послуг для кінцевих споживачів.

В цілому треба визнати, що страховики поки дуже обережно оцінюють ситуацію, що склалася, мабуть, розраховуючи спільно з Держфінпослуг знайти вихід з положення. Зокрема, представники Ліги страхових організацій України (ЛСОУ) не почали коментувати можливі наслідки заборони на перестраховання зизиків в Росії, відзначивши тільки, що мають намір надати регулятору Держфінпослуг свої юридичні висновки з даної проблеми. Деякі страховики вважають, що регулятор не мав права міняти порядок перестраховання ризиків, оскільки на це, згідно ст.12 Закону "Про страхування", має право тільки Кабінет міністрів. При цьому страховики дивуються, навіщо було вводити подібні обмеження на операції по перестрахованню ризиків у компаній-нерезидентів. «Такої практики, коли потрібно перестраховувати ризики тільки в країнах ВТО, ніде не немає. І польські, і чеські, і німецькі страхові компанії працюють з російським ринком і не мають таких обмежень, хоча ці країни є членами ВТО. Ми не бачимо мотивації в ухваленні такої норми і відповідній світовій практиці», - говорить пан Сосис [63].

В той же час необхідний відзначити основні тенденції розвитку регіональних ринків - ринки окремого регіону, що відрізняються як місцеположенням, так і видами представлених на них товарів, цінами, кон'юнктурою, попитом і пропозицією товарів:

1. Зміцнення позицій лідерів регіональних ринків: Транссиб Ре отримав рейтинг А.М. Best «В –», Polish Re – вихід на IPO, SCOR – вихід на бразильський ринок.

2. Поява нових гравців в структурі фінансових холдингів і груп: група Generally і VIG оголосили про створення перестраховальних компаній, Киргизстан оголосив про створення національного перестраховальника.

3. Нарощування підписаних премій (2007 рік): SCOR +64%, VAB RE + 68,5%, Partner Re + 1,8%, AzRe +30, 7%, Євразія + 31,3%.

1.3. Стан та тенденції розвитку перестраховання в Україні

Частка надходжень премій від перестраховальників-нерезидентів (вхідне перестраховання) є незначною і становить менше 2 % і в останні роки має тенденцію до зменшення (табл. 1.9, рис. 1.9).

Таблиця 1.9

Динаміка показників вхідного перестраховання

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів, млн грн	192,3	429,1	275,4	324,0	12,9
Частка отриманих премій від перестраховальників-нерезидентів у валових преміях, %	0,8	1,9	1,3	1,1	0,05
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам, млн грн	1837,1	578,0	15,9	27,4	9,9
Частка виплат, компенсованих перестраховальникам-нерезидентам у валових виплатах, %	30,1	11,9	0,3	0,6	0,2

Це свідчить про низький рівень розвитку страхового ринку, відсутність довіри до вітчизняних страховиків і надійних механізмів перестраховування. Певним чином на таку ситуацію вплинула політична та економічна нестабільність у країні, а також скорочення обсягів страхування. Отже, функціонування вітчизняного перестраховального ринку в сучасних умовах знаходиться під впливом багатьох чинників, які негативно позначаються на фінансових показниках і стримують його розвиток.

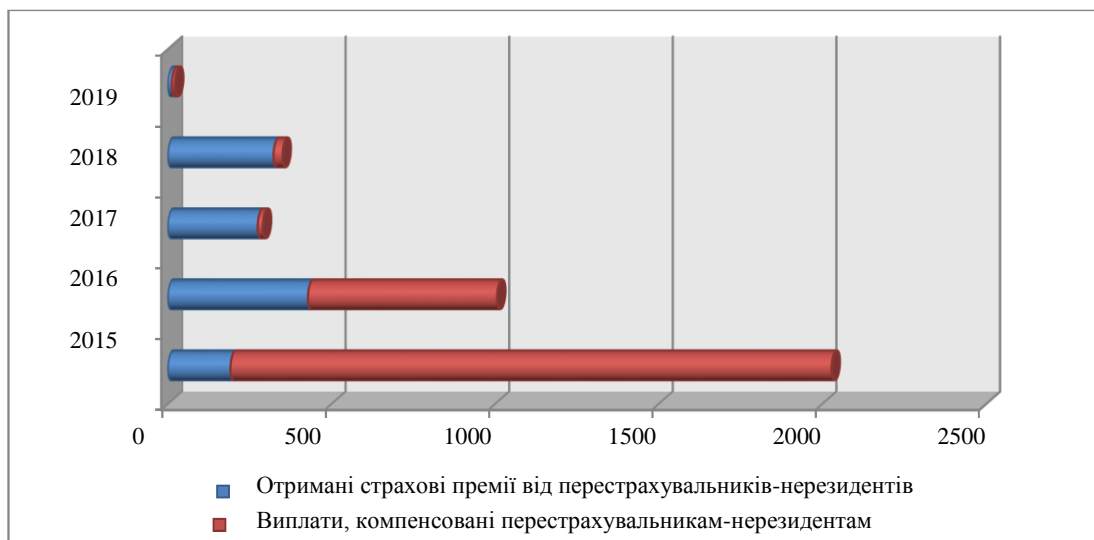

Рис. 1.9. Динаміка премій та виплат за вхідним перестраховуванням, млн грн

Так, на сьогодні в Україні практично не сформована законодавча база, яка б здійснювала регулювання перестраховальної діяльності, оскільки немає закону, який би безпосередньо регламентував відносини на ринку перестраховування. Держава здійснює вплив на формування перестраховальних відносини через інші нормативно-правові документи.

Сьогодні ринок перестраховування України динамічно розвивається. На його розвиток впливають численні чинники, які і визначають основні тенденції. Оскільки ринок перестраховувальних послуг є інтернаціональним, неможливо відокремити його від регіональних і глобального ринків, які прямо і побічно впливають на його розвиток.

На запитання "Якій іноземній страховій (перестраховій) компанії Ви надасте перевагу при укладанні договору перестраховування?" українські

експерти, які оцінювали вітчизняний ринок перестраховання відзначили наступні компанії [62]:

- Munich Re - високі рейтинги фінансової стійкості, високий рівень довіри, необхідна місткість, якісний сервіс, професійний перестраховальний захист, високий імідж компанії, надійність, оперативність, лідер світового ринку перестраховання з великим досвідом роботи;

- Transatlantic Re - високі рейтинги фінансової стійкості, високий рівень довіри, необхідна місткість, якісний сервіс, професіоналізм, виконання своїх зобов'язань;

- Swiss Re - лідер світового ринку перестраховання з великим досвідом роботи;

- PZU S.A. - надійність, оперативність, якість послуг;

- Gen Re - якісний та професійний перестраховальний захист, високий імідж компанії;

- "Москва Ре" - оптимальне співвідношення "ціна-якість" (якість навіть більша);

- SCOR, Hannover Re - з тим закордонним перестраховальником, який розуміє чим й як живе його цедент і ринок, на якому працює цедент.

- "Росгосстрах", "Ингосстрах" - потужні холдингові компанії з великим досвідом роботи й підготовленими кадрами.

Українські страховики визначили такі основні групи критеріїв, що висуваються до перестраховика [62]:

- високий рівень платоспроможності (фінансової надійності, стійкості, незалежності, стабільності);

- якість перестрахового захисту (достатня перестрахова місткість, ціна, оперативність щодо виплат та виконання зобов'язань);

- імідж та репутація на ринку (досвід роботи, особисті відносини, високий рівень довіри і відкритості, розуміння проблем цедента, взаємність та професіоналізм).

У 2017-2018 роках види страхування в Україні за якими частка перестраховання у перестраховиків-нерезидентів становила більше 20% від валових премій отриманих за такими видами розподілились наступним чином [68]:

- страхування повітряного транспорту - 26,95% (2017 р.) та 21,57% (2018 р.),
- страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту) - 40,80% (2017 р.) та 23,8% (2018 р.),
- страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) - 24,77% (2017р.) та 36,9% (2018р.),
- страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) - 47,72% (2017 р.) та 90,1% (2018 р.),
- страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) - 51,48% (2017р.) та 38,02% (2018р.),
- обов'язкове авіаційне страхування цивільної авіації - 57,15% (2017 р.) та 68,38% (2018 р.),
- обов'язкове страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту - 54,20% (2017 р.) та 49,5% (2018 р.).

Так, досліджуєма ПАТ УАСК «АСКА» [63] здійснює факультативне та облігаторне перестраховання об'єктів (ризиків) за наступними видами страхування:

страхування повітряного транспорту
страхування членів екіпажа повітряного судна
різноманітні види страхування відповідальності на авіаційному транспорті. Перестраховання – це інтернаціональний бізнес. Його міжнародне значення, без перебільшення, вже не раз відзначалось при відшкодуванні збитків у світових катастрофах.

В Україні, на жаль, при інтернаціоналізації страхового бізнесу і наближенні українського страхового ринку до світових стандартів, поки що

відсутнє повне розуміння всієї глибинної сутності перестраховування і його великого значення як на мікро-, так і на макроекономічному рівні.

Інформацію про наявність рейтингів міжнародних рейтингових агентств у страховиків та перестраховиків - партнерів ПАТ «УАСК АСКА» наведено в табл. 1.10.

Таблиця 1.10

Основні партнери-перестраховальники ПАТ «УАСК АСКА» [63]

№	Компанія	Країна реєстрації	Рейтинг, який встановлено міжнародним агентством			
			A.M.Best	Fitch IBCA	Moody's Inv	S & P
1	Russian Re	РФ	NR	NR	NR	NR
2	Moscow Re	РФ	NR	NR	NR	B+ (Stable)
3	Transsib Re	РФ	NR	NR	NR	NR
4	ВСК	РФ	NR	NR	NR	NR
5	Стандарт-Резерв	РФ	NR	NR	NR	NR
6	РОСНО	РФ	NR	NR	NR	NR
7	Никойл-Страхование	РФ	NR	NR	NR	NR
8	АльфаСтрахование	РФ	NR	NR	NR	NR
9	Baltikums	Латвія	NR	NR	NR	NR
10	Polish Re	Польща	NR	NR	NR	NR
11	PZU	Польща	NR	NR	NR	A-
12	Warta	Польща	NR	NR	NR	BBBpi
13	SOVAG	Німеччина	Not found	Not found	Not found	BBpi
14	TT Club	Великобританія	Not found	Not found	Not found	BBBpi
15	SCOR	Франція	B++ (Very good)	BBB	Baa2	A-
16	Hannover Re	Бермуди	A (Excellent)	Not found	A3	AA-
17	Transatlantic Re	США	A+ (Superior)	Not found	Aa3	AA-
18	Munich Re	Німеччина	A+ (Superior)	AA-	Aa3	A+
19	Allianz	Німеччина	A+ (Superior)	AA-	NR	AA-
20	Partner Re	Бермуди	A+ (Superior)	AA	Aa3	AA-
21	Converium	Німеччина	B++ (Very good)	BBB-	Baa1	BBB+
22	AXA Re	Франція	A(Excellent)	AA	NR	AA-
23	HERMES Assured Ltd	Великобританія	B- (Fair)	Not found	Not found	AA-

24	Korean Re	Південна Корея	A- (Excellent)	Not found	Not found	BBB
25	Swiss Re Group	Швейцарія	A+(Superior)	AA+	Aa2	AA-
26	General Cologne Re	Німеччина	Not found	Not found	Not found	AAA
27	AIG International Inc.	США	A+ (Superior)	AA	Unknown	AA
28	QBE Insurance Company	Великобританія	A (Excellent)	A+	NR	A+

Варто назвати головні проблеми, які підтверджують викладене.

1. Перестраховальна діяльність в Україні, як вид діяльності, не до кінця визначена і врегульована законодавчо. Закон України «Про страхування» визначає перестраховання, як «страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований». Питання відшкодування збитків у перестрахованні, питання ретроцесії, стосунків між ретроцедентом і ретроцесіонарієм і т.д. залишаються не визначеними законом і діють на основі звичаєвого та договірної права.

2. Перестрахованням займаються всі суб'єкти страхового ринку, які отримали ліцензію на той чи інший вид страхування. Такий підхід породив невинуватені ніякими економічними законами взаємність, демпінгові страхові та перестраховальні тарифи, відсутність єдиних стандартів і вимог до договорів перестраховання.

3. Перестраховальна діяльність в Україні не визначена законом як окремий вид діяльності і не ліцензована. Тобто, в державі практично не існує законодавчого середовища для роботи професійної перестраховальної компанії з відповідною ліцензією.

Такі законодавчі прогалини приводять до неоднозначного сприйняття сьогодні учасниками страхового ринку України доморощених українських

перестраховальних товариств, які позиціонують себе, як професійні перестраховики.

Поява професійного перестраховика на страховому ринку України сьогодні є логічною закономірністю і необхідністю розвитку української страхової індустрії в цілому. Прийшов час, коли всі учасники страхового ринку повинні зрозуміти, що перестраховання - це важлива, окрема складова страхового бізнесу, це окремий елемент страхової інфраструктури.

Лише професійні перестраховики, які ніколи не були конкурентами для страхових компаній, надають послуги останнім з метою захисту їх інтересів, портфелю та страхувальника. Саме в цьому і є головна філософія діяльності професійного перестраховика.

Усвідомивши таку філософську сутність, стає зрозумілим, що перестраховик це перш за все партнер, з яким ідучи поруч, можна вирішити багато завдань.

По-перше, на етапі укладання прямого договору страхування можуть погоджувати умови страхування, розробляти спільно прямі програми страхування від одиничних до комплексних, що спрощує процедуру перестраховання, яка починає діяти майже автоматично.

По-друге, існування професійного перестраховика дає можливість страховим компаніям підписувати портфельні (облігаторні) перестраховальні програми. Фактично це визначення умов співпраці страховика і перестраховика по ще не існуючим договорам страхування.

По-третє, існування на ринку професійного перестраховика поступово приводить до утвердження в страховому середовищі єдиних правил, стандартів, визначень, обмежень і т.д. Враховуючи, що перестраховання по своїй суті інтернаціональний бізнес, саме перестраховання, представлене професійним перестраховиком «підтягує» ринок в цілому до світових стандартів.

По-четверте, саме внутрішній професійний перестраховик, працюючи в умовах одного ринку, знаючи особливості цього ринку, його специфіку і

структуру, може запропонувати страховим компаніям індивідуальні програми пере-страхування.

По-п'яте. Сьогодні всі констатують факт, що міжнародний ринок пере-страхування характеризується достатньо високими тарифами та жорсткими андеррайтинговими вимогами. Відповідно, за таких умов більшості українським страховим компаніям не під силу отримати професійний перестраховальний захист у перестраховиків-нерезидентів. Але альтернативні і професійні умови перестрахування може запропонувати український перестраховик за умови підтримки його страховиками.

Перестраховик, як професійний гравець на внутрішньому страховому ринку, формує свій перестраховальний портфель з урахування як міжнародного досвіду так і з урахуванням специфіки українського ринку, підтягуючи його до світових стандартів. Такий підхід дає можливість отримати достатню облігаторну ємкість на світовому ринку перестрахування по різних класах бізнесу для забезпечення потреб українських страховиків з однієї сторони і наростити фінансові можливості внутрішнього перестраховика, розширивши ємкість українського ринку перестрахування в цілому, з іншого боку. Тобто, викладений варіант співпраці учасників внутрішнього страхового ринку в галузі перестрахування сприятиме його професійному формуванню та розвитку, адаптації його до міжнародних стандартів та підходів, а також плавному входженню у світове перестраховальне бізнес-середовище.

Варто зазначити, що ретроцесійна діяльність перестраховика є його професійною діяльністю, а не є ознакою його слабкості або фінансової нестабільності. Така діяльність характерна для всіх рейтингових перестраховиків і є підтвердженням постійного контролю за своїм портфелем і диверсифікацією прийнятих на перестрахування ризиків.

Так ретроцесійна програма (2006 рік) рейтингових перестраховиків склала: Munich Re 6,6%, Swiss Re – 6,5%, Lloyd's – 33,7%, Hannover Re – 43,2%, Allianz AG - 32,4%, Transatlantic Re – 29,1%, Converium – 15,1%, SCOR – 28,6%, American Re – 65,6% [62].

Окремо розглянемо основні тенденції українського локального ринку.

Стан іноземного перестраховування в Україні не можна розглядати відокремлено від загальної ситуації на вітчизняному ринку перестраховування. Для повного розуміння процесів, що відбуваються на ринку пропонуємо, по-перше, розглянути стан та можливості внутрішнього українського ринку перестраховування, а вже, по-друге, перейти до більш детального розгляду іноземного перестраховування.

Насамперед слід зазначити, що в Україні на спеціалізовані перестраховувальні компанії, тобто компанії, які займаються виключно перестраховувальними операціями, припадає невелика частка у загальному обсязі перестраховувальних премій по країні (у 2019 році - 12%), тоді як у страхових компаній, які займаються страховими і перестраховувальними операціями, цей показник становить у 2019 році - 76%. Отже, переважна частина перестраховувальних операцій в країні здійснюється прямими страховиками.

За відсутності ліцензування перестраховувальної діяльності на ринку працює значна кількість фронтуючих компаній, які приймають ризики в перестраховування. За даними Держфінпослуг, в 2019 році 9 страховиків отримали 1,1 млрд. грн. перестраховувальної премії, окрім цього, у 23 компаніях ці платежі перевищили 90% від портфеля (в сумі вони досягли 2,3 млрд. грн). За підсумками 2019 року, з обсягу ринку внутрішнього перестраховування, який складав 5,65 млрд. грн, на згадану групу страховиків припадає практично 2/3 операції (це при тому, що в Україні працює лише декілька офіційних перестраховувальних компаній) [68].

Так на 18.02.2019 року в Україні зареєстровано 8 перестраховувальних компаній, але лише компанія ЗАТ «VAB Re» (з 2016 по 2018 рр. – «Лідер Ре», фінансова група VAB Group) є єдиним професійним українським перестраховувальником, що визначає її унікальний статус. Обсяг перестраховувальної премії цієї компанії в 2018 р. склав 38 млн.грн., коефіцієнт збитковості – 56,72%.

Конкурентами компанії «VAB Re» виступають лише прямі страховики, які диверсифікують свою діяльність за рахунок залучення перестраховальних премій. Найбільш активними гравцями на українському ринку перестраховання є: НАСК «Оранта» (21 млн.грн.), СК «ВЕСКО» (9 млн.грн.), АСК «ИНГО Україна» (9 млн.грн.), УАСК «АСКА» (6 млн.грн.), СК «Провідна» (4 млн.грн.), а також представництва російських перестраховальних товариств «Москва Ре» (6 млн.грн.), «Российское перестраховочное общество» (5 млн.грн.) і «Трансиб Ре» (2 млн.грн.). Останні, враховуючи особливості українського податкового законодавства на операції з перестраховання, є лише ситуаційними конкурентами і не в змозі претендувати на значну частину ринку [28].

На сьогодні існує безліч різних підходів до розрахунку ємності українського перестрахового ринку. Найчастіше використовується розрахунок на основі законодавчого нормативу – максимального власного утримання за одиничним ризиком, який складає 10% величин статутного капіталу і сформованих резервів. За наслідками роботи українських компаній за 2019 рік нетто-ємність ринку складала \$393,6 млн. або 1909,10 млн. грн.

Проте необхідно враховувати, що кожна ємність повинна характеризуватися певними критеріями, зокрема надійністю, якістю, доступністю і зручністю використання. При обліку цих критеріїв власна надійна (робоча) нетто-ємність українського ринку, яка доступна і зручна для перестраховальника, представляє сумарну величину 380 млн. грн., тобто складає близько 20% від потенційних можливостей [28].

Брутто-ємність українського ринку включає автоматичний облігаторний захист, наданий українським компаніям перестраховиками-нерезидентами. За основними класами бізнесу ми маємо такі ємності: майнові та будівельно-монтажні ризики - \$3-10 млн., вантажі - \$1-4 млн., автокаско - \$100-200 тис., авіакаско - \$500 тис - \$3 млн. тощо. З метою визначення місця перестраховання у вітчизняному страховому бізнесі на сьогоднішньому етапі розвитку, проведемо аналіз даних представлених у табл. 1.11.

Так, у 2019 р. за договорами перестраховання ризиків українськими страховиками сплачено 9911,3 млн. грн страхових премій, що на 4005,1 млн. грн (або на 67,8 %) більше у порівнянні із 2015 р. З них, страхові премії сплачені перестраховикам-резидентам зросли із 4723,5 млн. грн у 2015 р. до 7381,1 млн. грн у 2019 р. (на 56,3 %), перестраховикам-нерезидентам – із 1182,7 млн. грн до 2530,2 млн. грн (у 2,1 рази).

Операції з перестраховання ризиків за межами України мають розгалужену географію ринків перестраховання. Так, у 2019 р. від загальної суми сплачених часток страхових премій на перестраховання нерезидентам найбільше сплачено до Великобританії – 24,5 %, Німеччини – 18,1 %, Швейцарії – 10,9 %, Польщі – 8,5 % та Російської Федерації – 7,2 % [4]. Зазначимо, що перелічені країни займають лідируючі позиції по частці страхових платежів протягом досліджуваного періоду.

Таблиця 1.11

Аналіз динаміки основних показників перестраховання страхового ринку України за 2015-2019 рр., млн. грн.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. у % до 2015 р.
Валові страхові премії	22693,5	21508,2	28661,9	26767,3	29736,0	131,0
Сплачено на перестраховання, у т.ч.:	5906,2	2522,8	8744,8	9704,2	9911,3	167,8
перестраховикам-резидентам	4723,5	1230,8	7110,4	8173,7	7381,1	156,3
перестраховикам-нерезидентам	1182,7	1292,0	1634,4	1530,5	2530,2	у 2,1 р. б.
Частка перестраховання у валових страхових преміях, %	26,0	11,7	30,5	36,3	33,3	х
Виплати, компенсовані перестраховиками, у т.ч.:	731,6	537,8	486,7	640,9	1345,8	184,0
перестраховиками-резидентами	164,8	181,1	85,2	172,4	497,7	у 3,0 р. б.
перестраховиками-нерезидентами	566,8	356,7	401,5	468,5	848,1	149,6
Рівень валових виплат за операціями перестраховання, %	12,4	21,3	5,6	6,6	13,6	х
Отримані страхові премії від перестраховувальників-нерезидентів	429,1	275,4	324,0	12,9	38,1	8,9
Виплати, компенсовані перестраховувальникам-нерезидентам	578,0	15,9	27,4	9,9	12,9	2,2

Досить позитивним фактом, що характеризує ситуацію на страховому ринку України є не лише дані стосовно збільшення валових страхових премій із 22693,5 млн. грн у 2015 р. до 29736,0 млн. грн у 2019 р. (або на 31,0 %) а і зростання частки перестраховування на 7,3 відсоткових пунктів (із 26,0 % до 33,3 %). Найвищою частка перестраховування у валових страхових преміях була у 2018 р. та становила 36,3 %. Найбільш ризиковими видами страхування, які передаються у перестраховування станом на 2019 р. є страхування вантажів та багажу – 2376,0 млн. грн (або 24,0 %); страхування майна – 1798,7 млн. грн (або 18,1 %); страхування фінансових ризиків – 1712,7 млн. грн (або 17,3 %); страхування відповідальності перед третіми особами – 1052,8 млн. грн (або 10,6 %); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 871,6 млн. грн (або 8,8 %); страхування наземного транспорту (КАСКО) – 544,6 млн. грн (або 5,5 %); авіаційне страхування – 293,4 млн. грн (або 3,0 %) [4].

Досить не значна частка, лише 12,7 % припадає на ризики передані у перестраховування за такими видами як медичне страхування (безперервне страхування здоров'я), страхування здоров'я на випадок хвороби, страхування кредитів тощо. В той же час, на фоні збільшення загального обсягу сплачених премій на перестраховування частка резидентів у вихідному перестраховуванні зменшилася із 80,0 % у 2015 р. до 74,5 % у 2019, а частка нерезидентів у вихідному перестраховуванні навпаки зростає із 20,0 % до 25,5 % (рис. 1.10).

Важливим показником, який характеризує перестраховий ринок є показник виплати страхового відшкодування перестраховиками в розрізі резидентів та нерезидентів, а також його динаміка (рис. 1.11).

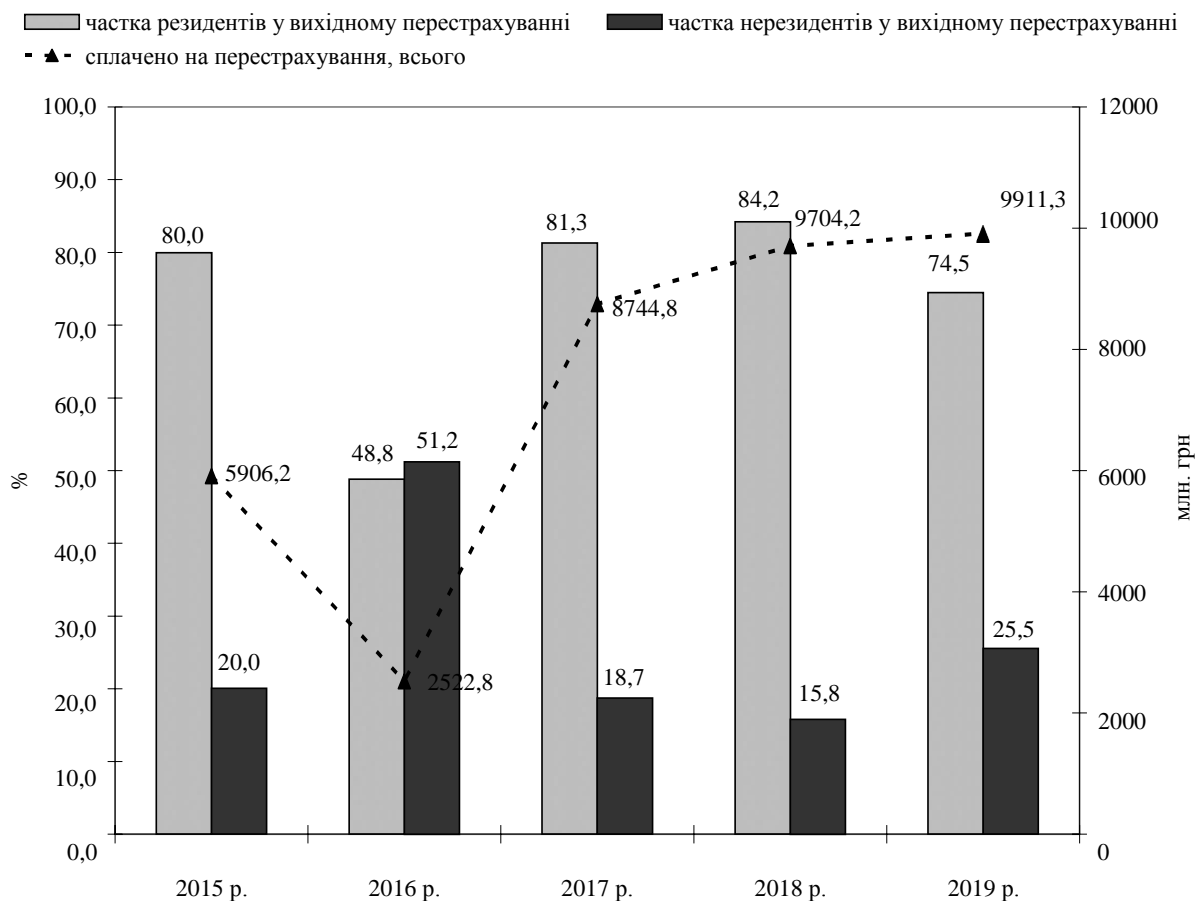
Поряд із збільшенням рівня перестраховувальних премій за 2015-2019 рр. неухильною є динаміка стосовно збільшення виплат, компенсованих перестраховиками із 731,6 млн. грн до 1345,8 млн. грн (на 84,0 %), що в свою чергу має позитивне відображення і у показникові рівня валових виплат за операціями перестраховування. Так, рівень останнього у 2019 р. становить 13,6 %, що на 1,2 відсоткових пунктів більше у порівнянні із 2015 р.

В свою чергу, доцільно зазначити, що найвищий рівень даного показника спостерігається у 2016 р. та становив 21,3 %, а найнижчий у 2017 р. та 2018 р.

5,6 % та 6,6 % відповідно. В даний час, страхові компанії знову почали нарощувати власні фінансові потужності та збільшувати частку страхового

відшкодування. Аналізуючи частку виплати перестраховиками, зазначимо, що у 2019 р. 37,0 % припадає на виплати перестраховиками-резидентами. Таким чином, наведені дані свідчать, що більшість ризиків страхові компанії України передають перестраховикам резидентам – 74,5 % (станом на 2019 р.), в той час коли виплати отримують в основному від перестраховиків-нерезидентів – 63,0 %. Співвідношення показника виплати, компенсованих перестраховиками до показника сплачених страхових премій на перестраховування дає можливість отримати значення рівня валових виплат за операціями перестраховування у розрізі резидентів та нерезидентів.

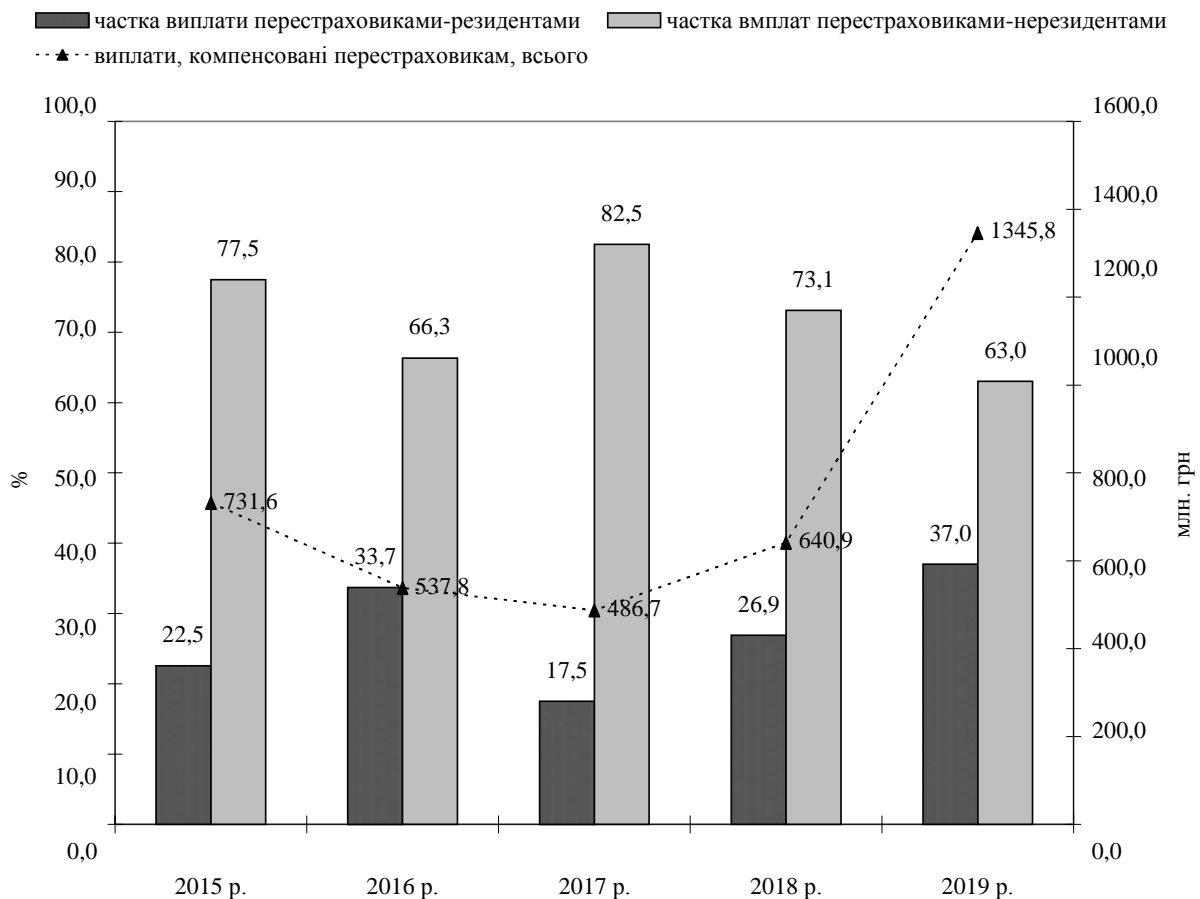
Рис. 1.10. Динаміка структури вихідного перестраховування з а 2015-2019 рр., %

Так, у 2019 р. рівень валових виплат за операціями перестраховування перестраховальниками- нерезидентами становить 33,5 %, в той час, коли значення аналогічного показника у вітчизняних перестраховиків становить лише 6,7 %.

Представлена інформація має двояке значення, з одного боку, може свідчити про недостатню фінансову спроможність перестраховиків-резидентів для виконання свої зобов'язань, проте, з іншого боку, ймовірно, вітчизняні страхові компанії протягом досліджуваного періоду перестраховували у нерезидентів великі та катастрофічні ризики з високою ймовірністю настання.

Рис. 1.11. Динаміка структури виплат компенсованих перестраховиками за 2015-2019 рр., %

Розглянемо структуру перестраховання ризиків за видами страхування (табл. 1.12).

З таблиці 1.12 видно, що ризики, пов'язані із страхуванням життя передаються в перестраховання в основному нерезидентам (іноземне перестраховання - 95%). По видах страхування окрім страхування життя набагато більша частина ризиків перестраховується на внутрішньому ринку (іноземне перестраховання – 11%). Знову вважаю доречним підкреслити, що обсяг зобов'язань по виплатах не відповідає рівню платоспроможності наших компаній, особливо з таких видів страхування як страхування майна та фінансових ризиків, а темпи росту частки перестраховання з цих видів за кордоном є недостатніми з огляду на стрімкий зріст вартості об'єктів, що передаються у страхування.

Таблиця 1.12

Структура перестраховання ризиків українськими страховими компаніями у 2018-2019 рр.

Показники	Передано в перестраховання			Зокрема перестраховикам-нерезидентам		
	2018 млн.грн.	2019 млн.грн.	Темпи прирост у	2018 млн.грн.	2019 млн.грн.	Темпи прирост ту
Страхування життя	26,85	38,55	43,6%	22,9	36,7	60,3%
Види страхування, окрім страхування життя, зокрема:	5595,75	6385,75	14,12%	538,17	732,8	36,16%
Добровільне особисте страхування	602,25	332,1	-44,86%	24,21	17,4	-28,13%
Добровільне страхування майна	4603,4	5734,25	24,56%	439,9	511,2	16,21%
в т.ч. страхування фінансових ризиків	1854,6	2913,5	57,09%	97,4	110,8	13,76%
Добровільне страхування відповідальності	236,4	195,6	-17,26%	33,08	27,7	-16,26%
Недержавне обов'язкове страхування	153,7	123,8	-19,45%	89,4	65,7	-26,51%
ВСЬОГО	5622,6	6424,3	14,26%	561,07	769,5	37,15%

Висновки до розділу 1

1) Перестраховання морських ризиків. Взяти на себе відповідальність за цей ризик не може дозволити собі жодна вітчизняна страхова компанія як з точки зору фінансових можливостей та безпеки компанії, так і з точки зору міжнародних вимог і стандартів відносно перестраховання подібних договорів.

2) Перестраховання промислових ризиків. Цей вид страхування потребує від страховиків високого професіоналізму, серйозного андеррайтингу та надійного перестраховання, тому досі значною частиною перестраховується за кордоном.

3) «Автокаско» - це найзбитковіший вид страхування і потребує значної диверсифікації, а це означає, що акумулювати цей ризик на вітчизняному ринку не варто.

4) Перестраховання вантажів. Україна – держава в центрі Європи, обсяги перевезення та вартість вантажобагажу великі, тому потребують перестраховання. Треба відзначити, що в цьому різновиді перестраховання Україна може і повинна конкурувати з іноземними перестраховиками з прийняття ризику на страхування.

5) Перестраховання відповідальності перед третіми особами як обов'язкова (15 видів), так і добровільна (4 вида) форми. Не всі страхові і, тим паче, перестрахові компанії України мають повний набір ліцензій з обов'язкових видів страхування відповідальності, тому коло потенційних перестраховиків звужується, відбувається кумуляція ризиків в Україні. Як наслідок – необхідність перестраховання у нерезидентів.

6) українські страховики все менше прагнуть перестраховувати ризики за кордоном, де-факто це перший сигнал, який демонструє зниження схемності ринку та стійкої тенденції класичного перестраховання;

7) сьогодні в Україні вихідне іноземне перестраховання розвинуто значно більше ніж вхідне, а це означає, що вітчизняна економіка недоотримує фінансових надходжень, в тому числі в іноземній валюті.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Економетричне моделювання впливу перестрахування на рівень фінансової стійкості ПАТ «УАСК АСКА» виконано з застосуванням кореляційно-регресійних економіко-математичних моделей.

На основі даних спостережень основних показників діяльності ПАТ «УАСК АСКА», будуються лінійні одновимірні $Y=f(X_1)$ регресійні моделі, яка встановлюють залежність рівня основних прогнозуємих характеристик підприємства d_i від суми показників факторів впливу в часі p_i , ($i = \overline{1, n}$, n – кількість періодів, що розглядаються) в i -тий період [48].

Одновимірна лінійна регресійна модель представляється як:

$$d_i = a_0 + a_1 p_i + l_i, \quad (2.16)$$

де a_0 – постійна складова доходу d_i (початок відліку);

a_1 – коефіцієнт регресії;

l_i – відхилення фактичних значень доходу d_i від оцінки (математичного сподівання) y_i середньої величини доходу в i -тий період.

Існують різні способи оцінювання параметрів регресії. Найпростішим, найуніверсальнішим є метод найменших квадратів [48]. За цим методом параметри визначаються виходячи з умови, що найкраще наближення, яке мають забезпечувати параметри регресії, досягається, коли сума квадратів різниць l_i між фактичними значеннями прогнозуємого параметра та його оцінками є мінімальною, що можна записати як

$$\sum_{i=1}^n l_i^2 \Rightarrow \min. \quad (2.17)$$

Відмітимо, що залишкова варіація (2.2) є функціоналом $Q(a_0, a_1)$ від параметрів регресійного рівняння.

$$Q(a_0, a_1) = \sum_{i=1}^n l_i^2 = \sum_{i=1}^n (d_i - y_i)^2 = \sum_{i=1}^n (d_i - a_1 p_i - a_0)^2 \quad (2.18)$$

За методом найменших квадратів параметри регресії a_0 і a_1 є розв'язком системи двох нормальних рівнянь [48]:

$$a_1 = \frac{n \sum_{i=1}^n p_i d_i - \sum_{i=1}^n p_i \sum_{i=1}^n d_i}{n \sum_{i=1}^n p_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n p_i \right)^2}, \quad (2.19)$$

$$a_0 = \frac{\sum_{i=1}^n d_i - a_1 \sum_{i=1}^n p_i}{n}.$$

Середньоквадратична помилка регресії, знаходиться за формулою

$$s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (d_i - y_i)^2}{n - 2}}, \quad (2.20)$$

Коефіцієнт детермінації для даної моделі

$$R^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}{\sum_{i=1}^n (d_i - \bar{d})^2} \quad (2.21)$$

повинен дорівнювати: $R^2 > 0,75$ – сильний кореляційний зв'язок, $0,36 < R^2 < 0,75$ – кореляційний зв'язок середньої щільності; $R^2 < 0,36$ – кореляційний зв'язок низької щільності [48].

Необхідною умовою розвитку страхових компаній, що домінують в небанківському фінансовому секторі національної економіки, є стійке їх функціонування. Результативність роботи страхової компанії характеризується процесом формування фінансових результатів. Звідси виникає потреба в удосконаленні економіко-аналітичного механізму формування фінансових результатів страхових компаній. При цьому до складу економіко-аналітичного механізму формування фінансових результатів страхових компаній варто включати наступні елементи: суб'єкт і об'єкт управління; сукупність фінансових інтересів страховика; функції, принципи і методи управління

фінансовими результатами; інструментарій управління системою формування фінансових результатів; критерії оцінки рівня фінансових результатів; техніку і технологію управління.

Процес економетричного моделювання управління результативністю діяльності страхових компаній охоплює процес економетричного дослідження формування фінансових результатів діяльності страхових компаній від побудови регресійних рівнянь, які описують взаємозв'язки між економічними показниками цієї діяльності, до прогнозування результативності діяльності страхових компаній.

Основною проблемою економетричного дослідження управління фінансовими результатами страхових компаній є побудова економетричної моделі, оскільки її якість визначає достовірність та обґрунтованість результатів аналізу розвитку та прогнозу соціально-економічних процесів і явищ.

У таблиці 2.8 наведено загальний вигляд побудованих моделей для вітчизняних страхових компаній.

Таблиця 2.8

Економетричне моделювання зміни результативності діяльності страхової компанії

Вид моделі	Фактори	Коефіцієнт детермінації \bar{r}	Критерій Фішера	Результати прогнозування		
				2020 р.	2021 р.	2022 р.
НАСК «Оранта»						
$Y=516,910X_1+0,37X_2+5736,7X_3+5010,81X_4-319517,67$	X1-рівень страхових виплат, X2-рентабельність страхових операцій, X3-валовий прибуток, X4-рентабельність страхової послуги	0,9717	$F_p=17,17 < F_{\text{табл}}=19,25$	27579,4	44934,3	63156,9
$Y=1,41X_3 - 329490,21$		0,7431	$F_p=14,46 > F_{\text{табл}}=6,61$	-	-	-91986,8
$Y=0,25X_2+5242,06X_3-19456,48$		0,9537	$F_p=41,17 > F_{\text{табл}}=6,95$	114067,6	103296,5	-12551,3
$Y=536,50X_1+6216,64X_2-56064,59$		0,9469	$F_p=35,68 > F_{\text{табл}}=6,95$	-16596,8	-14623,4	-12551,3
ЗАТ СК "Країна"						
$Y=-158,36X_1+498,38X_2+0,46X_3-3,74X_4-445,74$	X1-рівень страхових виплат, X2-	0,9979	$F_p=241,24 > F_{\text{табл}}=19,25$	5963,1	6283,5	6619,9

$Y = 1840,51 + 499,82X_2 + 2,38X_4$	рентабельність страхових операцій, Х3-валовий прибуток, Х4-рентабельність страхової послуги	0,9373	$F_p = 29,90 > F_{табл} = 6,95$	5801,9	5999,99	6208
$Y = -527,93 - 13,41X_1 + 511,09X_2 + 0,23X_3$		0,9837	$F_p = 60,48 > F_{табл} = 9,28$	6323,6	6666,2	7025,9
$Y = -84,25 + 97,85X_1 + 534,34X_2 + 2,83X_4$		0,9492	$F_p = 18,67 > F_{табл} = 9,28$	6548,2	6879,8	7228
ПАТ «СК «Аска»						
$Y = 426,910X_1 + 0,032X_2 - 0,4,171X_3 - 62,760$	Х1-рентабельність страхових операцій, Х2-валовий прибуток, Х3-рентабельність страхової послуги	0,9786	$F_p = 42,09 > F_{табл} = 9,28$	586,3	618,7	652,8
$Y = 114,92 + 367,13X_1 + 0,02X_2$		0,9049	$F_p = 19,03 > F_{табл} = 6,94$	555,7	589,2	624,4
СК «ПРОВІДНА»						
$Y = 15903,18 + 0,23X_1 - 0,46X_2 - 0,14X_3 + 2887,36X_4$	Х1-страхові платежі, Х2-страхові виплати, Х3-валовий прибуток, Х4-рентабельність страхових операцій	0,8201	$F_p = 2,28 < F_{табл} = 19,25$	-1914,7	-2805,6	-3741
$Y = 20429,08 - 0,12X_3 + 2960,34X_4$		0,7859	$F_p = 7,34 > F_{табл} = 6,95$	8345,2	7741	7106,6
$Y = 4024,10 + 2730,88X_4$		0,7761	$F_p = 17,33 > F_{табл} = 6,61$	17078,6	17731,3	18416,7

Для кожної моделі зазначено показники, які визначають адекватність побудованої економетричної моделі (коефіцієнт детермінації та критерій Фішера) та прогнозні значення чистого прибутку (збитку) за побудованими економетричними моделями. Найбільший вплив на чистий прибуток усіх страхових компаній чинить рентабельність страхових операцій. Усі наведені моделі виявились адекватними (за високого значення коефіцієнта детермінації та перевищення розрахункового значення критерію Фішера над табличним), тому за ними проводилось прогнозування результативності роботи страхової компанії. Результати прогнозування, в основному, засвідчили поступове зростання фінансового результату, тому їх з впевненістю можна застосовувати у практику господарювання вітчизняних страхових компаній.

У загальному випадку процедуру побудови економетричної моделі результативності діяльності страхових компаній можна розділити на послідовність взаємопов'язаних етапів [6, с. 148]:

перший (постановочний) – визначення кінцевої мети моделювання, набору чинників, що беруть участь в моделі, і показників, їх ролі;

другий (апріорний) – передмодельний аналіз економічної суті явища (фінансових результатів страхових компаній), що вивчається, формування і формалізація апріорної інформації;

третьої (параметризація) – власне моделювання, тобто вибір загального виду моделі, зокрема складу і форми зв'язків, що в неї входять;

четвертий (інформаційний) – збір необхідної статистичної інформації, тобто реєстрація значень чинників, що беруть участь в моделі, і показників на різних динамічних або просторових тактах функціонування явища, що вивчається;

п'ятий (ідентифікація моделі) – статистичний аналіз моделі і в першу чергу статистичне оцінювання невідомих параметрів моделі;

шостий (верифікація моделі) – зіставлення реальних і модельних даних, перевірка адекватності моделі, оцінка точності модельних даних.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ПЕРЕСТРАХУВАННЯ ЯК ВАЖЕЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

3.1. Напрями розвитку вітчизняного ринку перестрахування

Український страховий ринок усе ще перебуває на етапі вдосконалення (як законодавче регулювання та система оподаткування, так і фінансовий потенціал). Як відомо, недокапіталізація страхового ринку є проблемою нестачі грошей у країні. Перестрахування в іноземних перестраховиків у цьому випадку є логічним виходом. Це необхідна умова забезпечення фінансової стійкості й нормалізації діяльності вітчизняного страховика.

З іншого боку, з перестрахованням пов'язано багато нелегальних схем перекачування грошей за кордон. Наприклад, страхування фінансових ризиків є ідеальним інструментом для відмивання коштів. Загалом ризик зловживань підвищується при роботі з перестраховальними компаніями-нерезидентами, які не мають рейтингу Standart&Poors або MOODY [49].

Недосконалість законодавства дозволяє створювати компанії-одноденки, які працюють протягом одного кварталу. Провівши через них дуже великі платежі за кордон, відразу їх знищують, здаючи ліцензію й купуючи іншу «транзитну» фірму.

За результатами проведеної оцінки сучасного стану вітчизняного ринку перестраховання, виявлено внутрішні і зовнішні проблеми, що призвели до уповільнення темпів його розвитку. Внутрішніми проблемами розвитку ринку перестраховання є:

- низька місткість страхового ринку;
- відсутність професійних перестраховиків;
- нерозвиненість інституту перестрахового посередництва;
- недостатність рівня професійної підготовки андерайтерів у сфері перестраховання;
- неузгодженість законодавчих положень у нормативно-правових актах, котрі регулюють ринок;
- недосконалість його інформаційного забезпечення.

Зовнішніми проблемами розвитку вітчизняного ринку перестраховання є, зокрема:

- вплив нестабільної політичної та економічної ситуації в державі;
- непривабливий інвестиційний клімат в країні;
- малорозвинені ринкові важелі, котрі впливають на попит і пропозицію перестрахової послуги;
- негативні наслідки світової економічної кризи та глобалізації економіки.

Дослідження проблем, які перешкоджають розбудові ефективного ринку перестраховання, сприяло розробці комплексу заходів, щодо їх розв'язання та обґрунтуванню напрямів його подальшого розвитку, зокрема:

формування ефективної системи державного регулювання у сфері перестраховання за мінімального рівня прямого втручання держави;

запровадження страховими компаніями інноваційних перестрахових послуг і стандартів якості перестрахового захисту, що дозволить активізувати процес інтеграції до міжнародного перестрахового простору;

розвиток вхідного перестраховання, що сприятиме залученню коштів в економіку держави.

Визначення напрямів розвитку вітчизняного ринку перестраховання і розробка за кожним з них відповідних заходів реформування сприятиме розбудові в країні прозорого і конкурентоздатного перестрахового ринку. Основні положення запропонованого комплексу заходів деталізовано і унаочнено на рис. 3.1.

Запровадження ефективної системи регулювання ринку перестраховання є можливим за реалізації низки заходів: впорядкування валютних взаєморозрахунків між учасниками ринку перестраховання; визначення у вітчизняному законодавстві (Закон України «Про страхування») сутності понять «перестрахова послуга», «ринок перестраховання», «професійний перестраховик», вторинна передача ризиків у перестраховання (ретроцесія), її учасники; сприяння розвитку інституту професійного перестраховика та запровадження норм до його платоспроможності, унормування вимог, котрі активізують діяльність перестрахових посередників (вирішення питання оплати комісійної винагороди, страхування професійної відповідальності брокерів); запровадження стандартизованих положень договорів перестраховання; покращення інформаційного забезпечення ринку за показниками діяльності перестрахових брокерів і доповнення інформації за вхідним перестрахованням.

Рис. 3.1. Комплекс взаємопов'язаних заходів щодо поетапної розбудови ринку перестраховання в Україні

В Україні важливим напрямом сприяння процесу інтеграції до міжнародного перестрахового простору і, водночас, розвитку вхідного перестраховання є запровадження страховими компаніями інноваційних перестрахових послуг для покриття катастрофічних, політичних ризиків (військових, актів тероризму), кількість яких зростає у зв'язку з нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні. Аргументовано, що для забезпечення конкурентоздатності перестрахових послуг необхідно використовувати універсальні стандарти якості перестрахової послуги, зокрема

в таких положеннях як: термін котирування ризиків, супровід договорів, врегулювання збитків та виплата відшкодування.

Ефективність запровадження на вітчизняному ринку перестрахування інноваційної послуги - застосування електронної системи «Fly Re» (електронна біржа перестрахування). Використання інноваційного виду перестрахових послуг дає можливість наблизити цедента і перестраховика. Встановлено, що електронна біржа «Fly Re» поряд з очевидними перевагами (перестрахування ризиків за допомогою автоматичної системи документообігу, швидкість, зменшення витрат за рахунок зниження частки людського ресурсу), має низку недоліків (неможливість підтвердження фінансового стану сторін перестрахової угоди та відсутність визначення переліку дій перестраховальника і перестраховика при настанні страхового випадку, можливість перестрахування ризиків лише на факультативній основі). Удосконалення функціонування електронної перестрахової біржі та розробка нових інноваційних продуктів дасть змогу посилити ефективність взаємодії учасників ринку перестрахування.

Заходи з удосконалення вітчизняними страховиками андеррайтерської політики, запровадження нових технологій і міжнародної практики укладення та ведення перестрахових угод, збільшення капіталізації страховиків і відповідного підвищення місткості вітчизняного ринку сприятимуть активізації вхідного перестрахування, яке зумовить акумулювання в країні коштів за рахунок надходження перестрахових платежів і, відповідно, підвищить прибутковість страхової галузі та зростання інвестиційних вкладень в економіку України.

3.2. Оптимізація перестрахування для забезпечення фінансової стійкості страхової компанії

Національний страховий ринок формується, опираючись на певну підтримку держави. Проте вітчизняні страхові компанії мають відносно

невеликі можливості щодо прийняття ризиків, а потреба в покритті ризиків зростає швидше, ніж капітал страхових компаній. Така тенденція страхового ринку серйозно вповільнює збільшення масштабів надання відповідних послуг, що знижує довіру клієнтів до страховиків. Здійснюючи страхову діяльність, страхові компанії беруть на себе ризики страхувальників і при цьому самі несуть ризик виконання зобов'язань перед ними. З метою зменшення власних ризиків страховикам необхідно підвищувати свою фінансову стійкість та створювати збалансований страховий портфель. Найкращим механізмом для цього є перестраховування – особлива підсистема страхового ринку, що забезпечує фінансову стійкість страховиків шляхом перерозподілу страхових ризиків.

Під фінансовою стійкістю страхових операцій розуміють постійну збалансованість або перевищення доходів над витратами страховика в цілому по страховому фонду [19]. Фактори, що забезпечують фінансову стійкість страхової компанії, подані на рис. 3.2.

Однією з основних ознак фінансової стійкості страхової компанії є використання нею надійної системи перестрахового захисту, що виражається у співпраці з потужними перестраховиками, здатними забезпечити ефективний вторинний перерозподіл ризику страховика. У результаті проведених досліджень встановлено, що нині практично кожна українська страхова компанія може прийняти на страхування ризик із врахуванням постійно зростаючих страхових сум, маючи тверде перестраховальне забезпечення.

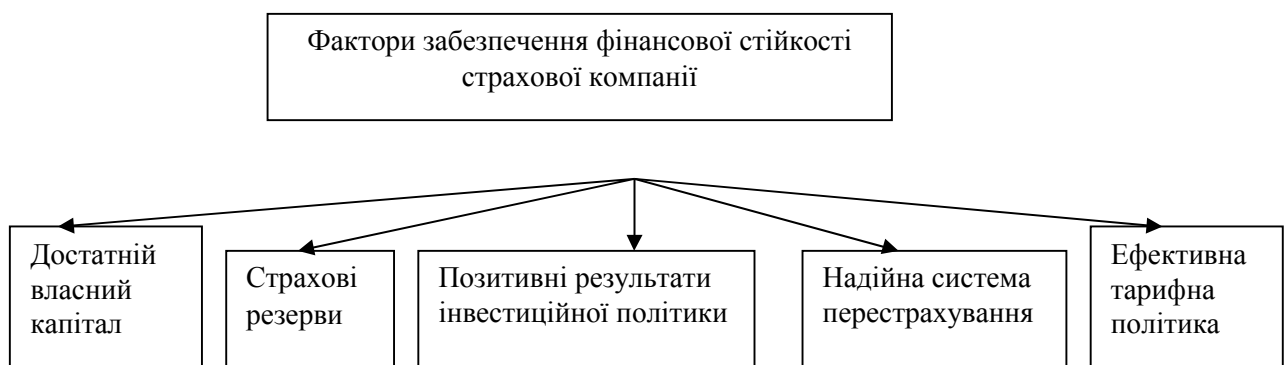

Рис. 3.2. Фактори забезпечення фінансової стійкості страховика

При здійсненні механізму страхування за рахунок акумуляції страхових премій страховиками створюються страхові фонди, частина коштів яких перерозподіляється при здійсненні перестрахування, що забезпечує конкретним страховикам можливість прийняття на страхування великих ризиків, розроблення і впровадження нових страхових продуктів, запровадження сучасних методів реалізації страхових послуг. Перерозподіл коштів страхового фонду при перестрахуванні забезпечує ефективний розподіл ризику між учасниками страхових відносин [28].

Доведено, що придбання перестраховального захисту дає змогу вітчизняним страховикам приводити обсяги взятої відповідальності у відповідність з наявними страховими резервами, стабілізувати результати діяльності й забезпечувати захист від коливань збитковості, збільшувати місткість і кількість варіантів страхового покриття, що сприяє підвищенню довіри населення до страхових компаній.

Нині необхідність у перестрахуванні постійно зростає через охоплення страхуванням дедалі більшої кількості великих, специфічних, катастрофічних ризиків, а також у зв'язку з економічними процесами, що відбуваються в нашій країні. Але фінансові можливості національних страхових компаній з покриття великих збитків залишаються низькими, що зумовлюється як недостатнім розвитком вітчизняного ринку перестрахування, так і впливом світової фінансової кризи.

Через відсутність національного ринку перестрахування вітчизняні страховики користуються переважно послугами іноземних перестраховиків. Щорічно страховики України передають ризики на перестрахування за кордон, а разом з перестраховими преміями з України виходять кошти, що могли б слугувати інвестиційним ресурсом для економіки. Так, у 2019 році найбільше перестрахових премій сплачено до Великобританії (33%), Німеччини (14%), Російської Федерації (12%), Швейцарії (9%) та Австрії (8%) [35].

Перестрахування – це необхідна умова забезпечення фінансової стійкості й нормальної діяльності страховика незалежно від розміру його капіталу та

страхових резервів [21]. Особливо гостро проблема надійного перестрахового захисту страхових компаній постала в умовах світової фінансової кризи. Зокрема, в Україні у 2019 р. з Державного реєстру було виключено 34 вітчизняних страховики. При цьому частка перестраховування в загальному обсязі страхових премій становила 43,5%, з яких на зовнішнє перестраховування припало 5,4%. Найбільша частина ризиків перестраховувалася вітчизняними страховиками в Україні. Але проблема полягає у відсутності надійного національного ринку перестраховування. Вітчизняне законодавство дозволяє українським страховикам здійснювати одночасно як страхову, так і перестрахову діяльність. З 1994 р. в Україні почали створюватися перестрахові компанії, але вони не знайшли державної підтримки, оскільки не було відокремлено страхову й перестрахову діяльність на законодавчому рівні. Тому, у переважній більшості, вітчизняні страховики перестраховують ризики один одного, що є ненадійним з точки зору фінансової стабільності страховиків через відсутність інформації та державних рейтингів страховиків щодо здійснення ними перестрахових операцій.

Процес формування і функціонування ринку перестраховування в Україні ускладнюється через відсутність ефективного законодавства щодо розвитку цього сектора ринку страхових послуг [46]. Із часу становлення вітчизняного страхового ринку держава намагалася впорядкувати систему перестраховування. Перші кроки з регулювання перестраховування ризиків були здійснені у квітні 1996 року із затвердженням Кабінетом Міністрів України Положення “Про здійснення операцій із перестраховування”, яким установлювалися відповідні норми для страховиків, що проводили операції з нерезидентами.

Проведені дослідження свідчать, що нині до основних нормативних документів, котрі регулюють здійснення перестраховувальних операцій в Україні, доцільно віднести Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про страхування” від 04.10.2001 р., Постанову Кабінету Міністрів України “Про затвердження вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків – нерезидентів” від 15.10.2003 р., Постанову Кабінету

Міністрів України “Порядок та вимоги щодо здійснення перестраховання у страховика (перестраховика)-нерезидента” від 04.02.2004 р., Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 01.07.2004 р. і Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України “Про затвердження форми повідомлення страхового та/або перестрахового брокера-нерезидента про намір здійснити діяльність на території України та Порядку заповнення форми повідомлення страхового та/або перестрахового брокера-нерезидента про намір здійснити діяльність на території України” від 21.08.2008 р. [78].

Цими нормативними документами регламентовано правила та порядок укладання договорів з перестраховиками-нерезидентами, порядок оподаткування доходів нерезидентів, отриманих у вигляді страхових премій від перестраховання ризиків на території України, а також умови проведення розрахунків з перестраховиками-нерезидентами. Таким чином, нормами вказаних законодавчих актів регулюється переважним чином процес проведення зовнішнього перестраховання в Україні, що призвело до значного скорочення обсягів перестраховання за кордон у період 2015-2019 рр. Проте через неврегульованість механізму проведення внутрішнього перестраховання український страховий ринок щодо операцій перестраховання має незбалансовану структуру.

Зокрема, майже всі ризики зі страхування життя, морські ризики й ризики відповідальності перевізників вантажів перестраховуються за кордоном. Більшість українських страховиків орієнтуються на іноземних перестраховиків через неможливість розмістити той чи інший ризик на внутрішньому перестраховальному ринку. Серед резидентів перестраховуються відносно дрібні за обсягом відповідальності ризики, премії за якими не цікавлять закордонних перестраховиків (короткотермінові вантажі, майно невеликої вартості).

Виведення коштів за кордон через страхові компанії є негативним явищем для країни, але боротися з ним доцільно не лише заборонами, а, перш

за все, за допомогою заходів щодо наведення порядку на внутрішньому ринку перестраховання, до основних з яких доцільно віднести законодавче відокремлення страхової та перестрахової діяльності, створення державного рейтингу вітчизняних страховиків і перестраховиків та доступність інформації про їх діяльність для широкого загалу потенційних страхувальників.

Аналіз тенденцій розвитку українського страхового ринку й досвід функціонування страхового бізнесу в країнах з розвинутою економікою свідчать, що без створення стрункої і надійної вітчизняної системи перестраховання неможливе подальше розширення і поглиблення ринку страхових послуг [39]. З огляду на це, в Україні необхідно:

- створювати сприятливі умови для формування потужних національних перестраховиків, здатних скласти конкуренцію іноземним перестраховикам;

- удосконалювати законодавство та економічно впливати на страховиків, які передають свої ризики в перестраховання, а саме – необхідно прийняти Закон України “Про перестраховання”;

- провадити системні дослідження, моніторингові спостереження і відповідні заходи державних органів регулювання страхового сектора, оскільки особливість перестраховання виявляється в тому, що тут найширше поле діяльності для нерезидентів.

Зважаючи на досвід здійснення перестраховання в країнах з розвиненим страховим ринком, в Україні угоди перестраховання надійніше укладати через страхових брокерів, які володіють інформацією про стан вітчизняного перестраховання і діяльність яких регулюється Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України. Зважаючи на те, що найпоширенішими методами проведення перестраховальних операцій в Україні є факультативне та облігаторне перестраховання, через брокера можна діяти при використанні обох цих методів. При цьому при облігаторному перестрахованні, що здійснюється автоматично, варто скористатися послугами брокера при першому пошуку перестраховика. Крім того, у сучасних умовах функціонування вітчизняного страхового бізнесу надійними можуть бути

послуги перестраховальної біржі, доцільність створення якої в Україні є актуальною з точки зору функціонування як вітчизняного, так і міжнародного ринку страхових послуг (рис. 3.3).

До переваг створення перестраховальної біржі слід віднести такі, як:

- достовірна інформація для страховика щодо вибору перестраховика;
- можливість отримання достовірної інформації, яка потрібна перестраховику для пошуку нових клієнтів, попиту й пропозиції на ту чи іншу страхову послугу;
- економія часу при пошуку контрагента.

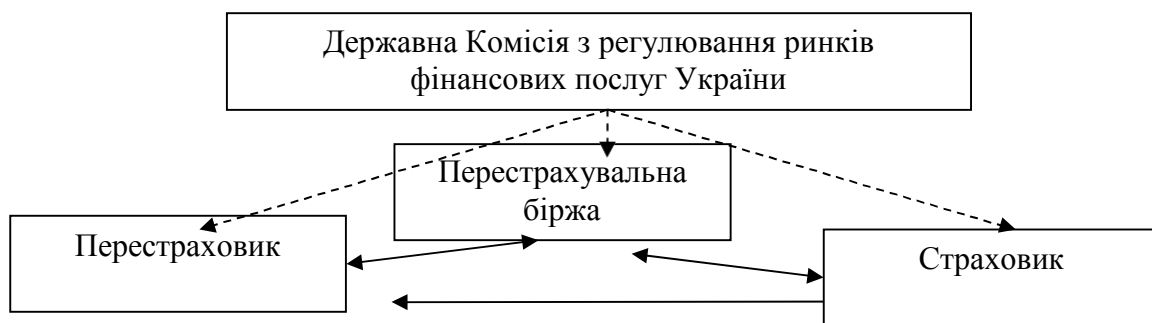

Рис. 3.3. Схема діяльності перестраховальної біржі в Україні

Проте функціонування такої біржі є можливим лише за умови створення державного рейтингу вітчизняних страховиків і перестраховиків, що зробить інформацію про їх діяльність більш прозорою для широкого загалу потенційних страхувальників.

Законодавче відокремлення страхової та перестрахової діяльності в Україні є необхідним в умовах формування сектора перестраховання, що сприятиме забезпеченню фінансової стійкості українських страховиків і функціонуванню страхового сектора в цілому.

Створення перестраховальної біржі, державного рейтингу вітчизняних страховиків і перестраховиків та доступність інформації про їх діяльність для широкого загалу потенційних страхувальників сприятимуть формуванню надійної вітчизняної системи перестраховання.

3.3. Впровадження інноваційних послуг на ринку перестраховання

Процес розширення інтеграційних взаємозв'язків між державами та поглиблення глобалізаційних процесів у світі безпосередньо впливають на розвиток ринкового середовища, зокрема і на особливості формування українського ринку перестраховання. Для того, щоб вітчизняні страхові компанії могли впевнено себе почувати у налагодженні міжнародних зв'язків, зокрема при укладанні договорів з іноземними партнерами, їх фахівці мають володіти новітніми технологіями, запроваджувати інноваційні перестрахові послуги.

Інтеграція у сфері перестраховання, основним проявом якої є перестраховання ризиків зарубіжних страховиків, експансія іноземного капіталу, створення спільних перестрахових компаній чи пулів, посилює взаємозв'язки та взаємозалежності між національними ринками перестраховання, сприяє взаємному зближенню учасників ринків у контексті переплетіння їх економічних

інтересів в межах світового масштабу з метою забезпечення глобального перестраховального захисту [59].

Тобто, перестраховання ризиків у нерезидентів на сьогоднішній день виконує свою класичну і прийнятну в усьому світі роль, гарантуючи не тільки страховику, а й страхувальнику виплату за великими збитками і стабільність фінансового становища.

В сучасних умовах розвитку взаємозв'язки українських страховиків і перестраховиків-нерезидентів в 2015-2019 рр. поступово зменшуються, професійні компанії згортають роботу з вітчизняними перестраховальниками (як приклад - один з найстаріших партнерів українського ринку - Мюнхенське перестраховальне товариство), загострено питання з розміщенням одиничних великих ризиків на класичних ринках.

Серед причин зниження інвестиційної привабливості вітчизняного ринку перестраховання можна виділити наступні:

- зниження темпів росту ринку страхування;
- посилення вимог до якості ризиків і відповідності тарифів з боку іноземних партнерів;
- затримка сплати премій вітчизняними страховиками;
- виникнення проблем з конвертацією валюти за договорами перестраховання у зв'язку із введенням обмежень НБУ і, як наслідок, порушення строків страхових виплат.

Кон'юнктура вітчизняного перестрахового ринку зменшує можливості міжнародної інтеграції у світовий ринок. Українські страховики залишають ризики на власному утриманні, а також, збитки за ними, що є однією з причин зростання обсягу внутрішнього перестраховання.

Незважаючи на проблеми та кризові явища в економіці, перспективи розвитку українського ринку перестраховання вважаємо позитивними. Можна виділити наступні фактори, які в майбутньому будуть сприяти розвитку українського перестрахового ринку та його інтеграції в світовий ринок перестраховання:

- перегляд західними перестраховиками умов облігаторних договорів, що укладаються з українськими компаніями, так як за останні кілька років спостерігається кумуляція ризиків, що передаються з України. Великі міжнародні перестраховики стали більш уважно контролювати і обмежувати покриття ризиків, що в майбутньому може призвести до підвищення вартості перестрашування. В результаті ряд специфічних ризиків, які раніше перестраховувалися в рамках великих облігаторних договорів, можуть тепер залишитися для покриття на українському ринку перестрашування.

Лібералізація законодавства країн СНД, що дасть змогу активізувати взаємовідносини страховиків цих країн і вітчизняних компаній в сегменті перестрашування;

- капіталізація страховиків для забезпечення їх фінансової стійкості дозволить розширити місткість страхового ринку для прийняття більшої кількості та обсягів покриття ризиків від цедентів;

- створення інституту професійних перестраховиків сприятиме підвищенню попиту на перестрашування та покращенню якості продажу перестрахової послуги;

- використання новітніх ефективних управлінських технологій в страхових компаніях дозволить вивести їх на більш високий рівень та забезпечити зростання їх конкурентоспроможності у порівнянні із страховиками;

- поглиблення подальшої територіальної диверсифікації бізнесу та розширення географії перерозподілу ризиків за допомогою перестрашування;

- трансформація традиційних видів перестрашування шляхом конвергенції перестрахових і фінансових послуг, а також утворення альтернативного (фінансового) перестрашування та використання перестрашування на основі раціонального управління активами перестраховика (сек'юритизації);

- запровадження інноваційних видів перестрахових послуг дозволить посилити інвестиційну привабливість вітчизняного ринку та підвищити конкурентоздатність українських страховиків.

Одним із нововведень на страховому ринку є альтернативне перестраховання, або альтернативне управління ризиком. Це широкий спектр способів перерозподілу фінансового і страхового ризиків, пов'язаних з діяльністю страхових організацій, які відрізняються за рядом ознак від традиційних видів страхування.

Більш звужено альтернативне перестраховання можна розуміти як фінансове перестраховання, тобто відносини між страховиком і перестраховиком, пов'язані з перерозподілом як страхового, так і фінансового ризику, що притаманні страховій діяльності на довгостроковій основі (більше одного року). Розглянемо альтернативні інструменти перестраховання (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Види альтернативних інструментів передачі страхових ризиків в СК «Аска»

№ п/п	Види альтернативних інструментів	
	non-life	life
1.	Сек'юритизація	Фінансування шляхом переведення майбутнього доходу в капітал:
2.	Катастрофічні бонди (cat bonds)	Сек'юритизація вбудованої вартості (embedded value securitization)
3.	Облігації фінансової кризи (financial crisis bonds)	Облігації екстремальної захворюваності (morbidity bonds)
4.	Сайдкари (sidecars)	Облігації екстремальної смертності (mortality bonds)
5.	Електронна біржа перестраховання «FlyRe».	

При проведенні страхування життя страховики несуть специфічний ризик збереження вартості акумульованих коштів страхових резервів. Окрім традиційних договорів перестраховання, страхові компанії можуть використовувати один із альтернативних інструментів – фінансування через переведення майбутнього доходу в капітал, створюючи додаткові страхові

резерви за договорами довгострокового накопичувального страхування життя. Такий метод дозволить уникати залежності від сторонніх учасників перестрахового ринку та залишати отриманні страхові премії в повному обсязі.

Одним із альтернативних інструментів перестраховання є сек'юритизація. Застосовувати даний інструмент можна як за договорами перестраховання життя, так і за договорами загального перестраховання. Схематично механізм здійснення сек'юритизації страхових ризиків через посередництво спеціальної перестрахової компанії зображено на рис. 3.4.

На основі укладеного договору, страхова компанія передає спеціальній перестраховій установі частину своїх ризиків, сплачуючи при цьому частину премії. В свою чергу, спеціальна перестрахова компанія здійснює емісію та розміщення облігацій катастроф. Кошти, що надходять від інвесторів в оплату облігацій, вкладаються у найбільш надійні інструменти фондового ринку, зокрема: державні цінні папери та корпоративні цінні папери. За рахунок отриманого інвестиційного прибутку, спеціалізована перестрахова компанія сплачує відсотки інвесторам. Якщо протягом терміну обігу облігацій відбувається страхова подія і при цьому рівень збитків перевищує попередньо встановлений граничний показник, то виплата процентів та/або основної суми боргу залежно від конкретних умов випуску припиняється, а кошти із сформованого фонду передаються страховій (перестраховій) компанії для погашення збитків. Якщо ж страхова подія не відбулась, то виплата основної суми за облігаціями здійснюється по закінченню терміну їх обігу.

До альтернативних інструментів передачі ризиків відносяться і катастрофічні бонди, які являють собою різновид цінних паперів у вигляді платіжного зобов'язання, контракту між емітентом, інвестором і фінансовими посередниками. Умови звільнення від зобов'язань емітента катастрофічної облігації залежать від ряду причин. Наприклад, катастрофічні бонди, випущені страховою компанією Winterthur Insurance, встановлювали в якості «катастрофи» наступні події: вітер понад 75 км/год., град, збиток більш 6000 автомобілів тощо.

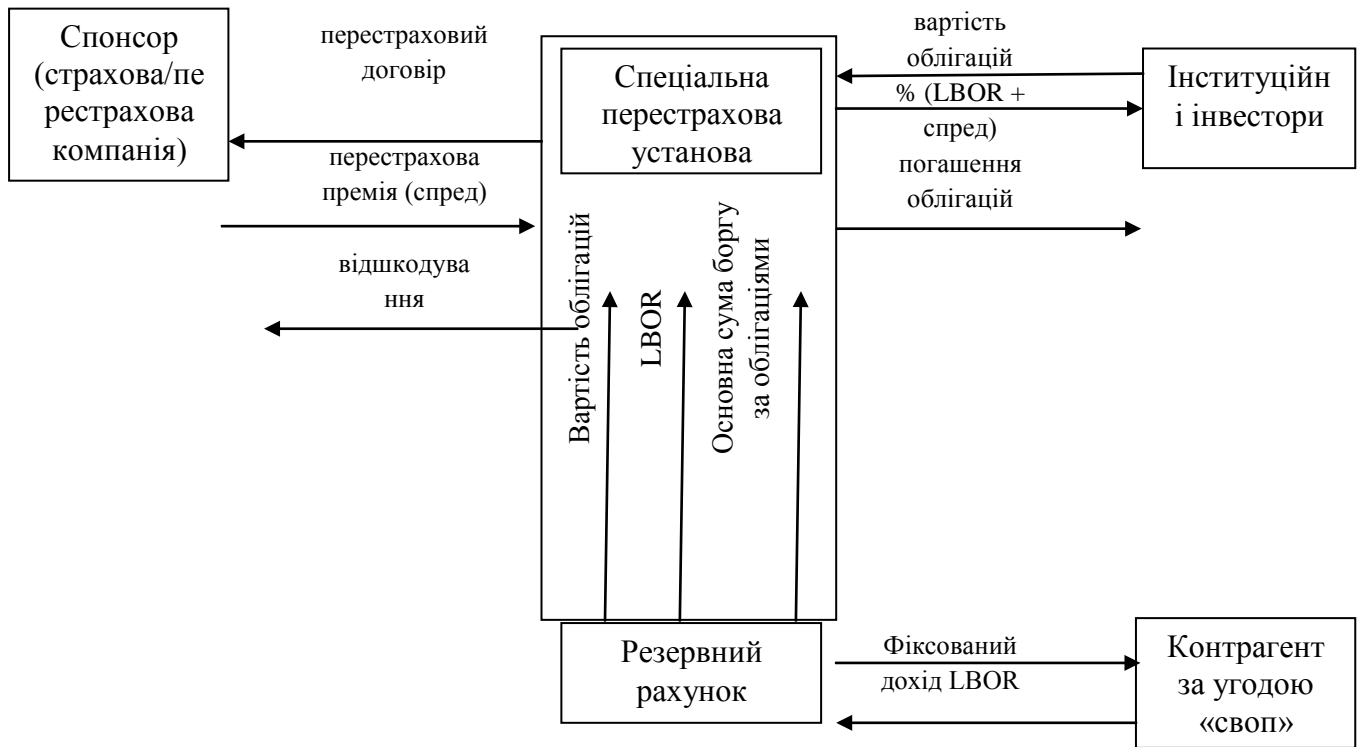

Рис. 3.4. Узагальнена схема сек'юритизації страхових ризиків через спеціальну перестрахову компанію

Наступним альтернативним інструментом перестрашування являється сайдкар, який передбачає створення спеціалізованої установи при страховій компанії. Такий інструмент може обслуговувати лише компанію, що є засновником, утримуючи при цьому частину відповідальності за її ризиками. Переважно, сайдкари створюються на термін до двох років, з подальшою ліквідацією або реорганізацією для перестрашування інших ризиків. Як і спеціальні перестрахові установи, вони здійснюють емісію цінних паперів та розміщують їх серед інвесторів. Проте, на відміну від облігацій катастроф, які застосовуються для трансферу катастрофічних ризиків і забезпечують непропорційне покриття ризиків, сайдкари можуть брати квотну участь у всьому перестраховому портфелі страхової компанії. Створення сайдкарів є найбільш доцільним при зростанні вартості послуг перестрашування та з метою загального підвищення платоспроможності страховика.

Окрім альтернативного перестрашування серед інновацій на ринку перестрашування можна виділити застосування електронної системи «FlyRe» – електронна біржа перестрашування. Дана система є унікальною розробкою вітчизняних фахівців, що забезпечує:

- доступність ринку перестрашування за допомогою швидких онлайн-комунікацій;
- можливість швидкого отримання котирування ризиків;
- доступність документообігу, що забезпечується автоматичним формуванням ковер-нот та акцептів;
- скорочення витрат на проведення перестрахових операцій за рахунок скорочення часу на пошук вигідних умов та ціни перестрашування;
- можливість управляти страховим портфелем;
- формування якісних аналітичних звітів та отримання повної інформації щодо активності на ринку онлайн-перестрашування.

За допомогою електронної біржі перестраховання можна перестрахувати ризики будь-яких видів страхування: майнового, відповідальності. Серед переваг даної біржі перестраховання є: легкість і мобільність у використанні системи; автоматизація процесів перестраховання; мінімальне застосування людського ресурсу; швидкість перестраховання; зниження витрат на перестраховання ризиків; система надає готову клієнтську базу; перестраховання ризиків за допомогою автоматичної системи документообігу; активна участь на ринку; можливість контролю за процесами перестраховання, а також їх аналізу за допомогою наявності статистики.

Цей інноваційний вид технічної допомоги у пропозиції перестрахових послуг дає можливість наблизити цедента і перестраховика та посилити ефективність їх взаємодії.

Електронна система «FlyRe» об'єднує учасників світового перестрахового ринку: так, в 2019 році активним учасником даної біржі стала компанія VIG Re (австрійська перестрахова компанія).

Значними перевагами електронної біржі перестраховання є, зокрема: перестраховання ризиків за допомогою автоматичної системи документообігу, швидкість, зменшення витрат за рахунок зниження частки людського ресурсу. В той же час, вона має низку недоліків, серед яких: неможливість підтвердження фінансового стану сторін перестрахової угоди та відсутність визначення переліку дій перестраховувальника і перестраховика при настанні страхового випадку, перестраховання ризиків лише на факультативній основі. Усунення виявлених недоліків функціонування даної електронної системи сприятиме покращенню взаємозв'язків між учасниками ринку перестраховання.

Наступним видом інноваційних послуг перестраховання варто виділити перестраховання політичних ризиків. На ринку класичного страхування політичні ризики на страхування практично не приймалися. В Україні дані ризики є виключенням із умов страхового договору.

Проте, питання страхування від наслідків дій політичних ризиків для вітчизняного ринку є актуальним, особливо для іноземних інвесторів. Адже

політичний ризик можна визначити як дію чи бездіяльність іноземного уряду, що перешкоджає інвестиціям та призводить до фінансових втрат власників капіталів. Політичні ризики практично не приймаються на страхування через свою непрогнозованість та важкість наслідків.

На світовому ринку перестрахованням політичних ризиків займаються відомі перестраховики: Munich Re, Hannover Re, Swiss Re, Berkshire Hathaway Re. Потенційними споживачами такої послуги виступають транснаціональні корпорації, які зацікавлені в стабільній роботі в будь-якій країні. Зрозуміло, що для вітчизняних страховиків даний вид послуг є новим, проте, відкриває можливості виходу на міжнародний ринок перестраховання, розширення бізнесу. Також, необхідно враховувати сучасні ризики вітчизняного ринку – це висока ймовірність настання воєнних та терористичних ризиків. Можливість їх покриття за рахунок розробки і впровадження перестрахового захисту дозволить захистити страхувальників від наслідків політичних ризиків і посилити позиції вітчизняних страховиків на світовому страховому ринку.

